

KORT VERSLAG
DER MALEISCHE HANDSCHRIFTEN,

TOEBEHOORENDE AAN DE ROYAL ASIATIC SOCIETY TE LONDEN.

A. VERZAMELING VAN RAFFLES.

N°. 1. (Gr. folio, 460 bladz.) bevat de *حكاية هغ توه*. Omtrent den held zie men *Malayan Annals*, hoofdstukken XIV en XVI, vertaald door Leyden. Een kort uittreksel vindt men in Crawford's *History of the Indian archipelago*, II bladz. 51. Handschriften van dit werk, die bij een uitgave van dit verhaal van nut konden wezen, zijn in het bezit van den heer J. Pijnappel te Leiden en den heer E. Netscher, resident van Rijow ¹. De laatste hoofdstukken van dit verhaal vindt men in n°. 2607 der handschriften van het India office te Londen; beginnende daar waar de koning van Mälaka het voornemen aan den dag legt een zijner zonen koning te maken op berg *Siguntang* ².

Dit geschrift is hoogst belangrijk, daar het een getrouw tafereel

---

¹ Ik maak ook van andere manuscripten melding omdat, naar mijne meening, geen Maleisch geschrift uitgegeven mag worden zonder dat men de beschikking gehad heeft over verscheidene handschriften, die over hetzelfde onderwerp handelen. Op de teksten naar één handschrift, zooals onder anderen door den heer J. J. de Hollander openbaar zijn gemaakt, kan men toch niet vertrouwen. Aanhalingen, die ik ergens gevonden heb, zal ik ook aanteekenen, omdat het bij de uitgave van een Maleischen tekst nuttig kan zijn die tevens te raadplegen.

² Zie n°. 66 van mijn *Kort verslag der Maleische handschriften in het East India House*, te Londen, waar de lezer een vollediger verslag zal vinden van deze laatste hoofdstukken. Daar de nummers der daarin beschrevene handschriften nu veranderd zijn, zal ik het nommer opgeven waaronder de stukken thans in de verzameling (heden in het *India office*) voorkomen.

van het Maleische leven bevat; het is in echt Maleisch geschreven.

N°. 2. (Gr. folio, 288 bladz.; de laatste vier bladzijden zijn door een afschrijver met kreupelrijmen opgevuld.) Dit handschrift schijnt een afschrift te zijn, dat door een inlander van Java is vervaardigd, daar een groot aantal woorden, die tot het Maleisch van Java behooren, er in voorkomen, bijvoorbeeld: *uribang*, bloem van de hibiscus rosa Sinensus; *bòpèng*, van de pokken geschonden; *kulon*, west ¹, enz. Het is ook vol van Javaansche titels, als *démang*, *ngabehi*, *kanduruwan*, enz. Het is wijders op menige plaats te zeer bedorven om bij de uitgave van het werk gebruikt te kunnen worden. De afschrijver heeft dikwijls woorden, die hij niet begreep, in gelijkkluidende of daarnaar zweemende woorden veranderd ². Het is echter bevreemdend, dat er hier en daar uitdrukkingen in voorkomen, die minder bedorven zijn dan in het Javaansch; bijv. *nantaboga* (bladz. 188) in plaats van het Javaansche *antaboga*, eene verbastering van het Kawische *anantabhoga*. Wat den inhoud betreft, zoo valt op te merken dat slechts voor een zeker gedeelte het Javaansche gedicht is gevolgd, terwijl er dikwijls plaatsen in voorkomen, die niet anders te verklaren zijn, dan door aan te nemen, dat een oorspronkelijk Javaansch handschrift is vertaald of gevolgd, dat niet zooveel afweek van het oorspronkelijk Kawische gedicht als hetgeen door den heer A. B. Cohen Stuart is openbaar gemaakt. Ofschoon het ongetwijfeld uit het Javaansch ontleend is, bevatten de eerste en de laatste bladzijden zaken, die noch in het Kawische, noch in het Javaansche werk worden aangetroffen, terwijl ook geen spoor gevonden wordt van de inleiding, waarin van den koning Djaja Baja, gedurende wies regering *Mpu Sédah*, de Javaansche schrijver, leefde, met groote lof wordt gesproken. Bovendien is de titel *Bāratajuda* (*Bhūrata-juddha*) die de Javaansche omwerking draagt, in het Ma-

¹ Ook Hollandsche woorden, als bijvoorbeeld بلاو (*blaauw*) komen er in voor.

² Zoo vinden wij telkens درهم in plaats van درما (*aalmoezen, giften* van een koning aan priesters en bedelmonnikken.)

leisch niet bekend. De groote oorlog tusschen de *Korawa's* en *Pāndawa's* zoo dikwijls er in de Maleische verhalen op toegevoerd wordt, heet in 't Maleisch altijd *pārang Pāndawa Djaja*, de oorlog van de zegevierende *Pandawa's*. Tot aan bladzijde 134 gelijkt de inhoud van dit handschrift niet op dien van het Kawische en Javaansche gedicht. De Maleische schrijver zegt in den aanvang dat zijn werk, ofschoon de geschiedenis bevattende van de *Pāndawa Pantja kalima* ¹ een groot aantal schoone verhalen vooraf bevat en later het verhaal, getiteld *Hikajat Pandawa Djaja*. Deze verhalen, zegt hij, maken eene verzameling uit van Javaansche tooneelstukken (*lālakon*), waaraan hij geene bijzondere namen geeft. Bij eene volgende gelegenheid zal ik een overzicht van het geheele handschrift geven, en het alsdan in drie deelen verdeelen. Het eerste zal in het kort den inhoud vermelden van bladzijde 1—134, zijnde het gedeelte dat noch in het Kawische noch in het Javaansche werk wordt aangetroffen. Het tweede gedeelte zal meer uitvoerig zijn, daar het de moeilijke plaatsen van het Kawische gedicht zal kunnen ophelderen en, zal wat van bladzijde 134—208 gevonden wordt, het verhaal namelijk van den grooten oorlog, bevatten. Het derde gedeelte zal slechts een kort verslag geven van hetgeen van bladzijde 208 af tot aan het einde voorkomt. Dit gedeelte wijkt in elk opzicht af van de Javaansche redactie ², die eindigt met eene lofspraak op koning *Djaja Baja*, waarvan in dit handschrift geen spoor gevonden wordt. De boekerij van het India office te Londen bezit twee handschriften, die over hetzelfde onderwerp handelen, maar alleen eene beschrijving van den oorlog bevatten. Zij dragen de nummers 2384 (klein 4to, 234 bladzijden), en 2605 (8vo, 176 bladzijden). Beiden maken ons in den aanvang met de voornaamste helden bekend, die in het werk voorkomen, en spreken daarna van de zending van *Kāsna* ³ om de helft van

¹ Vertaling van *pantja*.

² Van de Kawische redactie zijn op last van het Nederlandsche gouvernement niet meer dan twaalf gestedrukte exemplaren vervaardigd.

³ *Krēsna*.

het koninkrijk te vragen ten behoeve der vijf zonen van *Pandū* ¹. Ten einde den lezer in staat te stellen over het verschil van lezing in de drie handschriften te oordeelen, worden hier eenige proeven medegedeeld.

De namen van de heilige mannen (*rṣṣi*), die *Kāśna* vergezelden, toen deze als bemiddelaar naar Hastinapura vertrok, zijn in n°. 2603: رم فرکو, چنٹیک, نراد, و چکرکس; in n°. 2384, جتر کتر, چتیک, و ادیکاون, و برما فرکو, en in dit handschrift, کوار, بروکی, و کنفی, و کوار ².

De plaats, waar de Javaansche redactie spreekt van een menschoffer door ieder der strijdende partijen gebracht, luidt in n°. 2384 als volgt:

کتله هاري کيغ درفاک ۲ هاري مک مکغ ۲ مملنتس کوت
کروا ایت برهمن ککتر نمان دان ممفلس کوت فندو ایت
انق کغ رنجون دان کغ. رون نمان تله کده ممفلس کوت ایت
مک فندو فون کلورله در دالم کوتان مغادف متھاري مات دان کرت
ممبلاکغکن کوڤي فنچاک ایت enz.

N°. 2603 heeft:

تله هاري کيغ مک مکغ ۲ ممفلس کوتان ادون اکن ممفلس
کوت کروا ایت برهمن ککتر نمان دان اکن ممفلس کوت فندو
ایت کغ ایراوان تله کده مک فندو فون کلورله در دالم کوتان
مغادف متھاري مات دان ممبلاکغکن کوڤي فنچاک enz.

Dit manuscript heeft:

کتله هاري کيغ مک مکغ ۲ اکن مماليس کوتان ادون فماليس
کوت کوراو برنسکتر نمان مک فماليس کوت فنداو ایت انق کغ

¹ Leyden (As. Res. X. 178) maakt gewag van de volgende afzonderlijke verhalen omtrent de *Pāṇḍava's*. 1° Het verhaal omtrent hunne hazardspelen; 2°. dat omtrent het leenen van een *balej*; 3°. dat omtrent het verkoopen van kalk.

² In het Kawische gedicht heeten zij *Paraçurāma*, *Kanwa*, *Djanaka* en *Nārada*. Het Javaansche bevat dezelfde namen, doch in overeenstemming met de Javaansche uitspraak gespeld.

ارجون رفان ترلال ايلق اروان نمان كتله كده ممالس مك ايغون
كلورله در دالم کوتان مغادف كمتياري مات ممبلكاڤي كوغي فنچچاك
enz.

Het Kawische gedicht heeft: *tuwin paḍa tlas makaryya bhisuweng* ¹ *tgai paprangan | rawan ngaran i kang tawur nrèpati panlawa murwani | kunang tawur i sang nrèpeng kuru ja kūrīlud brahmaṇa | rikan sira çināpa sang dwidja sagotra matij-āḷaga.* „Daarop verrichten zij allen eene offerande op het slagveld, *Rawan* was de naam van het slachtoffer van den koning der Pandawa's beginnende; het slachtoffer van den Kuruvorst, was een *brahman* . . . . daarom werd hij gevloekt door den tweemaal geborene om met zijn gansche gezin in het gevecht te sterven.“ Deze merkwaardige plaats zal misschien de aandacht van sommige beoefenaars van het Sanskriet trekken, aan wie het moge gelukken die te verklaren. In n°. 21 (zie beneden) heb ik de plaats niet kunnen vinden. ²

¹ In plaats van *bhisuwa* (*bhisuweng* is *bhisuwa* + *ing*) heeft een manuscript op palmbladen, dat in mijn bezit is, *bhisu-eng* (*bhisua* + *ing*). Ik zou hier *bhisawa* (*abhisawa*) willen lezen. De Maleische tekst geeft geene verklaring, zoodat het blijkbaar is dat men zich door de Javaansche redactie heeft laten leiden, waarin *sagotra* de naam van een persoon is geworden. Bovendien wordt *Rawan* vereenzelvigd met den zoon van *Ardjuna* (genaamd *Irawan*) die later door een boozen geest vermoord wordt (XII 17). Het woord *فماليس* in de Maleische redactie is waarschijnlijk een zelfstandig naamwoord gemaakt van *ممالس*, dat voorkomt in de *Hikajat Kumala bahrin* in den zin van den kwaden invloed van een geest *afwenden* van iemand, die verondersteld is door een geest bezocht te zijn of daardoor gekweld te worden (vergelijk het Ngadju-Dajaksche *palis*). *فماليس* moet dan opgevat worden als te beteekenen *wat ter afwending van den kwaden invloed van geesten aangewend wordt*.

² Op dit menschoffer vindt men in de *Pandjatandāran* bl. 46 r. 4 v. o. de volgende toespeling:

اداله فدزمان درماراج تتكل مريكييت هندق فركي مپرت سبوه نكري
مك كات اهل الذجومن يث برنام كسنا جكلو تونك بونه انق تونك
اين بوتكن قربان نسچاي دافنله نكري ايت مك سبب ضرورة

N°. 3. (Groot folio van 244 bladzijden aan het einde defect) bevat de *حكايت رشك اري كود نستاف* Het is een van de *Pandji*-verhalen, dat de lotgevallen van *Inu Kartapati*, prins van *Kuripan*, bevat. Dit manuscript begint met de geboorte van een zoon van den koning van Kuripan, die *Asmára ning rat ondukan Djaja* genoemd werd. Daarna wordt de geboorte verhaald van *Lásmining Puri Tjandra-kirana*, de prinses van Daha, die ook *Puspaning rat* werd genoemd ¹, en verloofd was aan den zooeven genoemden prins van Kuripan. Deze prinses werd in hare jeugd door Batara Kala weggevoerd, en met haar gevolg in een woud gebracht, waar zij haren naam en dien van hare kameniers veranderde. De prins van Kuripan gaat, vergezeld van zijn gevolg, zijne bruid opsporen. Bij zijne omzwervingen voor dit doel nam hij den naam aan van *Rangga Arija Kuda Nástapa*, terwijl ook al zijne volgelingen hunne namen veranderden.

N°. 4. (folio van 246 bladzijden, afgebroken eindigende) en n°. 73 (klein 4to van 420 bladzijden). Beiden bevatten de *حكايت باين بديمان* eene navolging van het persische *Papegaaijeboek*. Bij eene vergelijking van de inleiding, waarin van den eigenaar van den papegaai (met name *خواجه ميمون*) gesproken wordt, vond ik dat de lezingen bijna dezelfde zijn. Ik bezit een exemplaar (folio van 90 bladzijden), waarin de papagaai dertien verhalen doet. De bibliotheek van het *India office* te Londen bezit twee handschriften van dit werk (n°. 2604 en 2606). Het eerste bevat twee-en-twintig verhalen, doch het laatste slechts tien, terwijl de inleiding omtrent *Khodjah Meymun* er aan ontbreekt ². Volgens Abdu-llah ³ den Munsji zou dit geschrift ook

---

دالم ايت مك دبونيله انقن تيداله بردوس كارن كيت مملهران
 (Därmaradja is de naam, waaronder *Judhisthira* in de Mal. verhalen bekend is). In 't Tamilsche origineel heeft de heer Reinhold Rost deze plaats niet gevonden.

¹ Vergelijk onder n°. 14.

² Zie verder: Kort verslag der Maleische handschriften van het E. I. House.

³ Zie zijn reisverhaal, bladz. 95 der editie te Singapore uit-

Hikajat Kodjah Mejmün (naar den eigenaar van den papegaai) heeten. De beide handschriften van het India office te Londen schijnen van dezelfde redactie te zijn, en slechts te verschillen in de eigennamen, die in n°. 2606 vermaleischd zijn. Beide deze handschriften wijken in lezing evenwel af van het mijne.

N°. 5 (folio van 315 bladzijden) bevat de *حكاية دامر بولن*. Het is eene navolging in proza van het Javaansche gedicht, waarvan het begin is openbaar gemaakt door den heer J. J. de Hollander in de Bloemlezing bladz. 158 en vv. aan het einde van zijn werk „Handleiding bij de beoefening der Javaansche taal- en letterkunde” (Breda 1848). Eene vertaling — het schijnt althans dit te zijn — van het Javaansche gedicht vindt men in het werk van Roorda van Eysinga over Indië (Breda 1843) bladz. 502 van het 3^e boek van het 1^e deel. N°. 11 (folio van 151 bladzijden, die slechts ten halve beschreven zijn, terwijl misschien de andere helft voor eene vertaling is vrijgelaten) bevat hetzelfde verhaal, doch aanmerkelijk verkort.

N°. 6. Zie n°. 31.

N°. 7 (folio) bevat:

I. (71 bladzijden) *تعرید ساری*. De tekst van dit gedicht is met eene Hollandsche vertaling en aanteekeningen uitgegeven door Dr. W. R. van Hoëvell in het 19^e deel der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van kunsten en wetenschappen, en is ook afzonderlijk verkrijgbaar gesteld. Een beoordeeling daarvan vindt men in het *Indisch Magazijn* en de *Gids* van 1847, terwijl aanhalingen uit een ander handschrift voorkomen in Roorda van Eysinga's *Maleisch-Nederduitsch Woordenboek*, onder *داغت*, *دغر*, *راون*, *سندیر*, *سندرو*, *راون*, *دغر*, *داغت* en *سندیم*. Een ander exemplaar is vervat in n°. 36 (folio van 130 bladzijden, waarvan het slot afgebroken is). Beide manuscripten kunnen tot verbetering van den uitgegeven tekst dienen. Om

---

gegeven. (Deze reis is herdrukt in het 4^e stuk van Meursinge's Maleisch leesboek, terwijl daarvan door Dulaurier eene fransche vertaling is geleverd.)

de verschillende lezingen te doen kennen wil ik een paar aanhalingen mededeelen.

In de door van Hoëvell uitgegeven tekst vindt men bladz. 3, regel 9 van onder:

*Satälak (baginda sampej)*¹ *kapantey | di-lihatnja pärahu (di atas lantey)*² || *langkap (lah sakalijan)*³ *kadjang dan lantey | (báik)*⁴ *lah putüri duduk bärdjuntej* ||

Bladz. 5, regel 5 van boven:

Tidurlak anakku bulang hulu | bijarlah ajahnda bärdjalan dähulu || (*anakku pandang*)⁵ *hatiku pilu | bagej di hiris dangan sambilu* ||

Bladz. 6, regel 4:

*Sämbilan bulan sämbilan hari | (ku kandung)*⁶ *di dalam (hutan duri)*⁷ ||

Bladz. 6, regel 2 van onder:

*Bärdjalan-lah baginda (ladju manulih)*⁸ | *rasanja händak (bärbalik)*⁹ *kämbali* ||

II. (69 bladzijden) *تحریر کن تمبوہن* Dit gedicht is tweemaal uitgegeven door J. J. de Hollander: in de Bloemlezing der eerste uitgaaf van zijne „Handleiding bij de beoefening der Maleische taal- en letterkunde” en ook afzonderlijk in 1856 te Leiden, blijkbaar echter naar een afschrift dat op Java vervaardigd, en zeer verminkt is. De redactie van dit manuscript heeft nauwelijks iets gemeen met die uitgave, maar komt meer overeen met die van het gedicht, waarvan uittreksels in de Bloemlezing aan het einde van Marsden's Spraakkunst voorkomen. De koning, waarvan in den aanvang gesproken wordt, wordt hier *Säri nara-indära di Tjampaka Djadjar* genoemd, maar in gemelde uitgaaf *Ratu Sotja windu pura nagara*. Als eigennamen van

¹ In n° 7 staat *sampej baginda* en in n° 36 *sampej tuwan turun*. ² n° 36: *tärlalu bäsej*. ³ n° 36: *dan*. ⁴ n° 7 en 36: *náik* (de ware lezing). ⁵ n° 7: *anak kupandang*. ⁶ n° 7: *ku-kandung*. ⁷ n° 7: (*badan diri*) (de ware lezing). ⁸ Eene emendatie van den uitgever, in plaats van de woorden van het manuscript, *sajang tardjalan*. No. 7 bevat de juiste lezing (*sajang tardjali*). ⁹ n° 7, *balik*.

vrouwen komen hier *Kin Tādahan* en *Kin Pangalipur* voor; terwijl de naam van de heldin somtijds, ter wille van rijm en maat, tot *Kin Tābuh* verkort is. *Wira Dandani*, *Wira Pāndapa* en *Wira Kārta* vindt men opgegeven als eigen-namen van mannen. De namen van den held, den prins die op de heldin verliefd was, zijn *Puspa Kāntjana*, *Raden Inu* ¹, *Anak Mantāri*, *Inu Bungswan*, *Raden Inu Kārtapati* ² en *Anak Inu*. De schoonheid van de heldin wordt vergeleken bij die van *Djanuwati* ³, van de godin der liefde (*jangjang kasuma*), en van de hemelsche nympf *Nilu-utama*. In plaats van *taman* (*lusthof*) wordt in dit handschrift dikwijls gebruik gemaakt van het Kawische *lālungun* ⁴. *Paduka Mahādewi*, *Paduka Matur* (?), en *Paduka Liku* zijn de namen van ondergeschikte vrouwen van den ouden koning. De pages van den koning, die gebruikt worden om boodschappen te doen, worden hier *pangālasan* genoemd, in plaats van *bāduwanda*. Bovendien is het einde van 't verhaal in deze redactie niet zoo tragisch. *Indra* roept het minnende paar in het leven terug, en spreekt de heldin aan met *anak galuh* ⁵. Een van de voorgestelde karakters is *Si-Tuguk* ⁶, die beschreven wordt als eene soort van Falstaff, met een dikken buik en tuk op aardigheden. Er bestaat ook eene redactie in proza, bekend onder den naam van *حكاية انداكن فنورت* (vgl. onder n°. 3 en n°. 14). In dit stuk is de heldin de dochter van een koning van *Wanggar*, en de hofjuffer die met haar sterft, wordt hier even als in de gedrukte uitgaaf *Kin Bajan* genoemd. Eene harer meest beminde dienaarssse draagt den naam van *Antarāsmi*, en wordt door haar

¹ Rijmt op *tarmangu* (vergelijk het uittreksel in de Bloemlezing achter Marsden's Spraakkunst).

² Een naam van *Pandji*.

³ De naam der beminde van *Samba* (Zie onder n° 15).

⁴ Bijv. *mari-lah ānas ariningsun, kita mandi kalālangun, en tāngah hari baginda bangun, pārgi mandi kalālangun*. In de inlandsche verhalen wordt dikwijls gewag gemaakt van tuinen, waarin een badplaats een hoofdvereischte is.

⁵ In de *Pandji*-verhalen wordt de prinses van *Daha*, de aanstaande vrouw van *Tjekel*, gewoonlijk *Raden-galuh* geheeten.

⁶ Ook in de *Pandji*-verhalen komt dit karakter voor.

aangesproken met *kakak* of het Javaansche *ěmbòk*, (oudere zuster). De voornaamste bedienden van den held zijn *Pantu Wira Djaja* en *Djaran-Angsoku*. De plaats, waar de heldin gedood wordt, is hier het bosch (Jav. *alas*) *Putjangan*. De minnaars worden in het leven terug gebracht door *Bātara Kala*, die hen in lotusbloemen verandert en daarop in een wolk van wierook hult. De heer H. C. Millies te Utrecht heeft een manuscript van deze redactie. Het is niet waard gepubliceerd te worden, maar kan toch van nut zijn bij eene nieuwe uitgaaf van het gedicht, waarvan, indien ik mij wel herinner, ook een manuscript is in de bibliotheek van het *King's college*. Het is boven allen twijfel dat het gedicht zoowel als het verhaal tot den zeer uitgebreiden cyclus van verhalen behoort, waarin de lotgevallen van *Pandji* verhaald worden ¹.

III. (26 bladzijden) *تعرسندڠ دليم*. Dit gedicht is aan de westkust van Sumatra bekend onder den naam van *تعرسري بنين* ². Ik bezit hiervan twee manuscripten (8vo van 36 bladz. en klein 4to van 68 bladz.). Eene redactie in proza vindt men onder n°. 2715 der manuscripten van het India office te Londen, en is door mij beschreven in het kort verslag der Maleische handschriften van het E. I. House. De heldin heet *si-lindung dalima* denkelijk naar haren vader, die zich in een granaatappel had *verborgen* (*geincarneerd*), doch zie de aant. hierachter. De Men. naam *bunijan* drukt 't zelfde uit. (Zie Bataksch Wetb. bl. 404 in de rechtsche kolom r. 14.)

IV. (10 bladzijden) *تعر ايكن تمبرا*. Dit is eene verzameling van erotische verzen in den mond gelegd van twee visschen, (een *tambāra* en een *kakap*) die wanhopig verliefd blijken te zijn.

N°. 8. Zie onder n°. 17.

N°. 9 (folio van 160 bladz.) even als n°. 37 (151 blad-

¹ Zie Raffles, IIe dl., bladz. 88 en vv., en 1^e dl. blz. 335 en 392; Cohen Stuart's, *Djaja Lěngkara*; en Roorda's *Lotgevallen van Raden Pandji* in deze Bijdragen deel II blz. 167 en vv en nieuwe volgreesk deel VII, blz. 1 en vv.

² (*Sāri Bunijan*) Aan het einde van dit manuscript wordt de moeder van de heldin ook aldus genoemd.

zijden, aan het einde afgebroken) en n°. 55 ¹ (klein 4to van 262 bladzijden), bevat de *حكاية اندرا فترا*. Dit verhaal bevat de lotgevallen van *Indära Pulära*, zoon van *Bakärma Puspa* ²), koning van *Samanta-pura*, en is vol wonderbaarlijke vertelsels. De held wordt weggevoerd door een gouden paauw; hij wordt door den koning *Shahsiyan* naar *Bärma Säqti* gezonden; hij doodt een reus of demon op den berg *Indära Kila* ³; hij vindt de wonderzee in het midden der wereld (*tasik samudära*); hij ontmoet de prinses *Kumála Rätna Säri*; hij wedijvert met prins *Lela Mangärna* in het ten toon spreiden van bovennatuurlijke vermogens; hij wordt weggevoerd door een genius (genaamd *تمر بوب*), wiens zoon (*تمر جلس* geheeten), hij doodt; hij ontmoet achtereenvolgens bergen van goud en andere kostbare metalen, de wonder- en de liefdezee; hij vertoeft gedurende een maand in een spelonk; doodt een slang (*مندود* geheeten) en een demon (*غورقسا* genaamd); hij ontmoet *Därma Gangga*, die hem bekend maakt met bovennatuurlijke middelen om zijne vijanden te overwinnen; hij ontmoet ook *Bärma Säqti* enz. Ten laatste keert onze held terug, en wordt tot koning verheven van *Samanta-pura* onder den titel van sultan *Indära Mangindära*. N°. 55 eindigt met een groot aantal erotische verzen, die in de andere teksten niet worden gevonden. Vele aanhalingen uit dit werk vindt men in *de Maleische spraakkunst* van Werndly (bladz. 133, 157, 162, 170 (2 maal), 171, 174 (3 maal), 176, 185, 186, 191, 193, 194 en 195; in *het Maleisch-Nederduitsch Woordenboek* van Roorda van Eysinga (onder *pantas*, *pandej*, *pudji* en *gärak*); en in de aantekeningen van dr. van Hoëvell

¹ Een ander exemplaar is in het bezit van dr. Reinhold Rost, (klein 4to 148 bladz.)

² Natuurlijk zijn de meeste eigennamen, die in dit verslag voorkomen, zoodanig getranscribeerd als zij door een Maleier op het eerste gezicht zouden worden uitgesproken.

³ Waar *Ardjuna* als kluizenaar boete deed om bovennatuurlijke wapenen te verkrijgen. Dergelijke eigennamen verdienen wel in een woordenboek opgenomen te worden, daar zij zeer dikwijls voorkomen.

op *de Sair Bidasari* (bladz. 289, 305, 333, 335, 348, 352, 375 en 399). Als proeve van de lezing der drie handschriften, mogen de volgende aanhalingen dienen.

N°. 9:

اد کورغ راج دنکري کمنت فوري برنام راج بکرم بسف ترلال بسرکر
جائنن براف راج ۲ یغ تعلق کفد راج دان ممبري افتي کفد کنف
تاهن شهدان امفت فوله راج ۲ یغ ممکي ماکت کامکن دباوهن
دان ببراف هلباغ حاضر دش کنجنان ددالم کلتان دمکینله کبسان
راج ایت حتی کتله براف لمان مهاراج بکرم بسف دالم کرجان
مک کلتري راج ایتفون حاملله برنام کلتري راج فتری ججما
رتنا دیوي ادفون کتله براف لمان مک تون فتری ججما رتنا دیوي
ایت حامل. enz.

N°. 27:

مک اد کورغ راج دنکري کمنت فوري برنام مهاراج بکرم فسف
اکن راج ایت ترلال بسر کرجان شهدان ببراف راج ۲ یغ تعلق کفد
نکند ایت مغنتر افتي کفد کتاهن کال شهدان امفت فوله راج ۲
ممکي کله یغ کامکن نننیکس اد حاضر دش کنجنان دباوا
مهاراج فسف دمکینله کبسان بکند دیاتس تخت کرجائنن ایت
مک اد ببراف لمان مک کلتري مهاراج بکرم فسف یغ برنام
تون فتری ججیم رتن دیوي ایتفون برانق کورغ لاک. enz.

N°. 55:

اد کورغ راج دنکري کمنت فور برنام راج بکرم بسف دان اکن
راج ایت ترلال بسر کرجائنن شهدان ببراف راج ۲ یغ تعلق کفدان
ممبري افتي کفدان کنف تاهن شهدان امفت فوله راج ۲ یغ
ممکي کله کامسان دباوهن دمکینله کبسان مهاراج بکرم بسف
کبرمول مک کلتري مهاراج بکرم بسف یغ برنام تون فتری
ججیم رتن فون حاملله. enz.

N°. 10. (folio) bevat eene verzameling afschriften van ver-

dragen tusschen de Nederlandsche Oost-Indische compagnie en onderscheidene inlandsche staten in den Indischen archipel gesloten. Het eerste verdrag is dat, gesloten tusschen den admiraal 'Speelman en den koning van *Gowa* (Mangkasar), en het laatste dat, aangegaan tusschen die compagnie en den koning van *Djohor* en *Pahang*.

No. 11. Zie onder no. 5.

No. 12. (folio van 444 bladzijden) bevat de *حكايه برما شهدان* Slechts zelden zijn verhalen in hoofdstukken (فصل) verdeeld, waarvan men er hier zestien aantreft. In den aanvang van het verhaal vindt men eene soort van overzicht, waarin omtrent den held verhaald wordt, dat hij een groot koning was, die den berg *Qāf*, China, en de landen der mindere goden (*dewa*) bezocht en menschen en geesten aan zijn gezag onderwierp. Op bladz. 2 wordt van een staat *Samanda-puri* gewag gemaakt. De koning van dezen staat heette *Sārijawan*, en stamde af van *Indāra Dewa Maharāma Rupa*, terwijl zijne gemalin van menschelijke afkomst was. Hij had twee zonen: *Radja Ardān* en *Radja Marsādan*. De beide prinsen gingen met een groot gevolg naar het bosch *Samanta Baranta*, waar een *dewa*, *Sarāma Dewa* genaamd, gewoon was zich te vermaken. Deze god haatte den koning, hun vader, die oorzaak was dat vroeger zijn verblijfplaats was verwoest. Hij veranderde zich daarop in een oud man, en bezocht als zoodanig de prinsen, hun zeggende dat hij hen wilde dienen. Ten einde hen van hun gevolg, waarmede zij zich op de jagt bevonden, te scheiden, veranderde de god zich in een olifant, die door *Ardan* zoo driftig vervolgd werd, dat hij zijn broeder ver vooruit was, en ten laatste zich geheel alleen bevond. De god vloog toen met den prins de lucht in, maar werd door den jongen held gedood. Nadat *Ardān* weder op het ondermaansche was teruggekeerd, maakte hij kennis met een *rēsi*, *Baju Rama* genaamd, die hem mededeelde, dat hij zijn land gedurende vele jaren niet zoude terugzien. De vorst bleef in de woning van den heiligen man, die hem in alderhande soorten van bovennatuurlijke kennis onderwees. *Mar-*

sádan ging zijn broeder opsporen. Bij zijne omzwervingen kwam hij te *Indára pura*, waar hij de eenige dochter van den koning huwde, en zijn schoonvader ¹ als koning opvolgde. *Ardán* heeft een groot aantal ontmoetingen van dergelijken aard; hij bevrijdde eene prinses met haar gevolg, enz. *Bárma Sjahdán*, de held van het verhaal, is de zoon van *Marsádan Sjah*, koning van *Kalingga dewa* ², en zijn oudste broeder wordt hier *Rádja diradja* genoemd. Dit werk is vol met *pan-tuns*, waarvan sommigen aandacht verdienen. Wijlen P. P. Roorda van Eysinga bezat een handschrift (2 deelen in folio) dat hij bij een voldoende aantal intekenaren zou hebben uitgegeven. Waar het gebleven is weet ik niet. J. J. de Hollander zegt in zijne „Handleiding bij de beoefening der Maleische taal- en letterkunde” ³ uitgaaf, bladz. 332, ik weet niet op welken grond, dat zekere *Sjeikh Ibn Abu Omar* de schrijver is.

N°. 13 heb ik niet kunnen vinden. Ook Dulaurier heeft dit nummer niet opgegeven in zijne lijst van de titels der handschriften van deze verzameling (Zie *Journal asiatique* 3^e serie, X. 69).

N°. 14 (folio van 456 bladzijden: op den rug van den omslag staat *charang kurina*) bevat de *حكاية چارغ كلين*. Het is een verhaal, behoorende tot den *Pandji*-cyclus. Het begin handelt over den koning van Kuripan, die twee zonen had, waarvan de oudste *Kárta Buwana* heette en de jongste *Raden Asmara Djaja*, bijgenaamd *Ondakan Rawisärängga*, de verloofde van de prinses van Daha, *Raden Puspita-ning Rat* ³. De naam, waaronder dit verhaal doorgaat, is de aangenomen naam van de prinses, toen zij, als man verkleed, uit haar vaders paleis vluchtte om den prins te volgen.

---

¹ *Bakarmä Dáli radja* geheeten. De eigen naam *Bakärma* komt zeer dikwijls in Maleische verhalen voor, en is eene verbastering van het Sanskritische *wikrama*; hij wordt dikwijls verward met *Pakärma*.

² In het handschrift (bl. 32) leest men *كالك ديور*.

³ Vergelijk boven onder n°. 3.

N°. 15 (kl. fol. van 180 bladzijden) bevat de *حكاية مهاراج* *موم*: De intrigue van dit verhaal is ongeveer dezelfde als die van de *Bhaumakawja* ¹) welk gedicht de lotgevallen van *Boma* (Sanskriet *Bhauma*, *zoon der aarde*) bevat. Hij was de zoon van *Bisnu* (*Wisnu*) bij de godin *Pārtiwi* (Sanskriet *prēthiwī*, *aarde*) en werd een machtig koning, die zelfs de goden schrik aanjoeg. Toen hij volgens het gebruik der demonen, de boetelingen plaagde, zond *Kāsna* (*Kreṣṇa*) zijn zoon *Samba* tegen hem. *Boma* wordt ten laatste door *Hanoman* gedood, na zelf *Samba* en *Ardjuna* gedood te hebben. De twee helden evenwel werden in het leven teruggebracht door *Nārada* (*Nūrada*), die voor dit doel door *Balara Guru* afgezonden werd. De beroemde episode ² van *Dārmadewa* en *Dārmadewi* is hier op dezelfde wijze als in het Kawi-gedicht ingevlochten. *Dārmadewa* volgde *Bisnu*, toen deze zich in *Kāsna* verlichaamde, en werd *Samba*, terwijl *Darmadewi*, na zich verbrand te hebben, *Djanuwati* ³ werd en op die wijze met haren vroegeren minnaar vereenigd. Dit verhaal wordt ook *حكاية شيخ كعب* genoemd. Het handschrift der Royal Asiatic society (zie ook onder n°. 21) wijkt slechts weinig af van dat van het India office te Londen (n°. 2905, 4to van 120 bladzijden). Raffles maakt in zijne *History of Java* 1^e dl., blz. 388, 1^e uitgaaf, gewag van de Javaansche redactie onder de titels *Buma kalantaku* en *Embatali*. De eerste naam is ongetwijfeld *Bhauma-kalāntaka* (*de dood van den demon Bhauma*, *Kala* wordt in het Javaansch gebruikt om demonen en Titans aan te duiden), zooals opgemaakt moet worden uit het kawi-gedicht blz. 233, waar men vindt *Bhaumān taka* (*het einde of de dood van Bhauma*, daar de held sterft door de hand van *Wisnu*). De Kawi-tekst draagt bij Raffles (ter

¹ Uitgegeven door Friederich in de Verhandelingen van het Bataviaasch genootschap.

² Op deze episode wordt dikwijls in Maleische verhalen en gedichten toegespeeld (zie n°. 7, II).

³ *Yadjanuwati* is haar doorgaande naam in het Kawi-gedicht, waarin zij nimmer *Dārmadewi* genoemd wordt.

aangehaalder plaatse) den naam *Anrakasura*, die veranderd moet worden in *Narakāsura* (de demon *Naraka*, de gewone naam van *Bhauma*).

N°. 16 (folio van 26 bladzijden). Een ander handschrift is n°. 62 I (158 bladzijden). De beide handschriften wijken slechts zeer weinig van elkander af. Zij bevatten de *حكاية كراميتيم*. Dit werk is in 1821 te Batavia door den heer P. Roorda van Eysinga uitgegeven. De episode van de zingende paauwen is door Meursinge in het 3^e deel van zijn Maleisch leesboek uit een ander handschrift medegedeeld. In de bibliotheek van het India office te Londen zijn hiervan twee handschriften genommerd 2429 en 2430 (?). De heer J. Pijnappel te Leiden bezit ook een handschrift. Eene nieuwe uitgave van dit werk is wenschelijk, daar de door den heer Roorda van Eysinga bezorgde, sedert lang uitverkocht is. Aanhalingen vindt men in de Maleische spraakkunst van Werndly, bladz. 142, 157, 170, 171, 172, 180, 182 en in de voorrede XL, XII.

N°. 17 bevat:

I. het 7de boek van de *بستان السلاطين* (*artinja kâbun sagala radja radja*); zie ook n°. 70 I. N°. 42 (folio van 440 bladzijden, en op den rug *Makota sagala radja radja*) bevat slechts vijf boeken van dit werk, en n°. 8 (folio van 367 bladzijden) vier boeken en eenige weinige bladzijden van het vijfde boek. Dit exemplaar is geschreven met klinkerteeekens. Dit belangrijk werk, waarvan slechts zelden een volledig exemplaar wordt aangetroffen, is verdeeld in zeven boeken, ieder een zeker getal hoofdstukken bevattende. De schrijver noemt zich zelve *Nūruddīn ibn' Ali ibn Hasandjī*, zoon van *Muhammad* van den stam van *Hamīd*, en afkomstig van *Rānīr* (zie n°. 78. IV). Hij schreef het te Atjih in het jaar 1040 volgens de Mohammedaansche tijdrekening, op bevel van Sultan *Iskandar II*. *Aljuddīn Mu'ayyat* ¹ *Sjāh Djohan bārdawlat lillu-llahi fi'l'ālam* ².

¹ مغايتة.

² *De schaduw van God op de wereld* (ظلّ الله في العالم).

Het 1ste boek, uit verscheidene hoofdstukken bestaande, handelt over de schepping van hemel en aarde; het 2de, insgelijks verscheidene hoofdstukken tellende, over profeten en koningen; het 3de, zes hoofdstukken bevattende, over rechtvaardige koningen en bekwame staatsdienaren; het 4de, met twee hoofdstukken, over godvruchtige koningen en heilige personen ¹; het 5de, met twee hoofdstukken, over onrechtvaardige koningen en onverstandige staatsdienaren; het 6de, met twee hoofdstukken, over bekende milddadige mannen en helden; het 7de, met vijf hoofdstukken, over 't verstand en over alle soorten van wetenschap, als geneeskunde, gelaatkunde, geschiedenis enz. Overal vindt men een groot aantal verhalen ingelascht, die zouden kunnen dienen voor een nieuw Maleisch leesboek. Dit werk geeft meer dan het belooft, wat in de Maleische letterkunde een groot wonder mag genoemd worden. Het twaalfde hoofdstuk van het 2de boek bevat een kort overzicht der geschiedenis van de Maleische Staten; het dertiende de geschiedenis van *Atjih* tot op den tijd van den schrijver. In het eerste hoofdstuk van het 4de boek vindt men verschillende verhalen omtrent den vermaarden *Ibrahim Ibn Adham*, gedeeltelijk overeenstemmende met het verhaal, dat in 1822 te Batavia door P. P. Roorda van Eysinga, en in 1846 te Breda door D. Lenting, onder den titel *Geschiedenis van Sultan Ibrahim, vorst van Irak* is gepubliceerd ². Ik bezit ook een handschrift (4to 194 bladzijden), dat evenwel slechts de vier eerste hoofdstukken van het zevende boek bevat.

II. Een onvolledig exemplaar van de تاج السلاطين (Zie onder n°. 42.)

N°. 18. (Folio van 202 bladzijden) شجرة ملايو Deze verzameling van geschiedkundige verhalen is voor het grootste gedeelte door Dulaurier in zijne *Chroniques Malayes* bekend ge-

¹ اولياء.

² De titel van de Soendaneesche omwerking is *Hikajat Surrattan Olija Ibènu Ibrahim walijullah*, waarvan een exemplaar (klein 4to, 90 bladzijden) in mijn bezit is.

maakt, en vertaald door Leyden (*Malay Annals*, uitgegeven door Sir Stamford Raffles). Dit handschrift bevat evenwel hoofdstukken, die niet in andere exemplaren worden gevonden, en ook niet door Leyden zijn vertaald. Het voorlaatste hoofdstuk bijvoorbeeld handelt over de zamenzweering van *Sang Naja* tegen de Portugeezen te Mälaka. Er zijn verschillende redacties van deze kronijken, zoo als men zien kan uit de verschillende lezingen, die Dulaurier opgeeft. N°. 35 (folio met 117 bladzijden), n°. 89 (folio met 120 bladzijden) en n° 68 (klein 4to) eindigen met den dood van *Hang Kasturi*. De inleiding van het laatste nummer wijkt geheel af van die der andere nummers; eigenlijk is het slechts eene verkorting. In n° 76 (klein 4to) vindt men alleen een gedeelte, beginnende met het hoofdstuk over de plunderingen van een Mangkasaarschen prins (کرایغ صحجوکو), en eindigende met de verovering van Malaka door de Portugeezen. N° 80 (4to van 312 bladzijden), en n° 5 van de Farquharverzameling (klein 4to van 259 bladzijden) eindigen ook beiden met de verovering van Malaka door de Portugeezen. Er zijn vele exemplaren van dit werk ¹, zoowel in Nederland als in Indië, in de gouvernements-bureaux en in het bezit van particulieren.

N° 19 (folio van 331 bladzijden) en n° 20 (folio 365 bladzijden) bevat de حکایت دالغ فغود کمار. Dit is weder een van de *Pandji*-verhalen. De titel is naar den naam, waaronder de prins van Kuripan bekend stond, toen hij door Bätara Indära in eene vrouw was veranderd. De aanvang van het tweede deel sluit niet aan met de laatste woorden van het eerste, zijnde

القصه مک ترکیبتله فرکتان کتله ایت مک فغیرن کسوم اکتغ فون
 N°. 43 (klein folio) اغندیک اده کاکغ امفو کدو بکمان بچار کاکغ کدو

---

¹ Het is boven allen twijfel, dat het werk voor een groot deel slechts eene fabelachtige geschiedenis bevat, daar zelfs de geschiedenis van Mälaka niet vrij is van den invloed der *Pandji*-verhalen. Men zie bijvoorbeeld het hoofdstuk, waarin verhaald wordt, dat de koning van Mälaka naar het hof van Madjapahit gaat en met de prinses *Tjandära kirana* (vergelijk n° 3) trouwt. Vgl. Bataksch leesboek IV bl. 115 vv.

van 142 bladzijden; op den rug van den omslag staat *Hikayat Pangeran kesuma Agung*) bevat hetzelfde, doch alleen het laatste gedeelte ¹. De eerste woorden zijn

القصة مك تركبتله فركتان فغيرن كسوم اڭغ ددالم نكري فكمباثن
كهارى^٢ دشن ممال بون^٢ دشن كدل كدينث enz. De naam van
den held is in dit deel دالغ فودق كمار n° 51 (klein 4to van 149
bladzijden; op den rug van den omslag staat *Hikayat Dalang
pudak Asmara*) is hetzelfde, maar de gewone aanhef der Mal.
verhalen ontbreekt; de eerste woorden zijn

القصة مك تركبتله فركتان كسرى بُفات اڭ كُرفن كلام اى برفترا
اكن انقد بڭند رادن اينو كرتافات enz.

N°. 20. Zie onder n° 19.

N°. 21. (klein folio van 669 bladzijden) bevat de *حكاية فنداو ليم*
Dit is eene verzameling van los zamenhangende verhalen, waar-
van het grootste gedeelte betrekking heeft op de personen, die
in den strijd tusschen de Kaurawas en de Pāṇḍawas betrok-
ken waren. Om dit geschrift te onderscheiden van dat, hetwelk
alleen op den oorlog betrekking heeft, zou ik het laatste
حكاية فنداو جاي willen noemen, op grond van de populariteit
van dezen titel (zie onder n°. 2) en het eerste *حكاية فنداو فنيچ كليم* ².
Wat den inhoud van dit nommer betreft, het is ontwijfelbaar
dat het een geheel ander werk is en in geen enkel op-
zicht gelijk aan n° 2 of aan de twee handschriften van het
India office te Londen (zie onder n°. 2). In den aanvang
wordt de geboorte verhaald van *Parásu Rama* en *Dewa Bārata*,
zonen van بسنو روفن en de hemelnymf, *Manik* ³. Vervolgens
wordt gewag gemaakt van *Santanu* en de geboorte van zijne

¹ Dit gedeelte wordt dikwijls afzonderlijk aangetroffen, zooals
blijkt uit de opgave van *Bahru-ddan* (lijst van Maleische
geschriften, te Soerabaija aanwezig), waarin wij vinden een
حكاية فغيرن كسوم اڭغ.

² Deze titel ontleen ik aan de eerste bladzijde van n°. 2,
waar de schrijver dezen naam bezigt voor het gedeelte van zijn
werk, dat niet rechtstreeks over den oorlog handelt.

³ Denkelijk moet men *Menaka* lezen.

kinderen, die naar visch stonken, daar zij uit den buik van een visch waren gesneden, die het zaad van *Santanu* had ingezwolgen. Op bladz. 2 geneest *Parasāra* de stinkende prinses, *Durgandini*, en noemt haar daarna *Sajodjana Suganda* (op een afstand van een *jodjana* welriekend) haar vervolgens tot vrouw nemende. Zij wordt de moeder van *Bijasa*. Een ander gedeelte van het verhaal handelt over *Bāsmaka*, koning van *Mandira-sapta*, die drie dochters had, *Amba*, *Ambi* en *Ambalika* geheeten. *Amba* wordt de vrouw van *Dewabrata*, die haar bij ongeluk doodt. Daarop doet hij de gelofte zijn leven aan eene vrouw over te zullen geven, verbrandt het lichaam zijner gade en begeeft zich vervolgens tot zijn broeder, *Parasurama*, die hem troost en zijn naam in *Bisma* verandert. Op bladz. 34 vinden wij gewag gemaakt van de geboorte van *Dāstarāta*¹, *Pandū Dewa Nata*², en *Widura Śāqma*³. *Dāstarata* werd blind geboren, daar zijne moeder, toen zij door *Bijasa* bezocht werd uit vrees hare oogen sloot. Het lichaam van *Pandū* was wit als kristal, daar zijne moeder zich met een witte sluier bedekte, toen zij hem ontving. *Widura Śāqma* werd kreupel geboren, daar zijne moeder hem aan zijn been getrokken had. (?) Op bladz. 38 wordt de geboorte van *Kārna* verhaald. Hij was de zoon van *Sangjang Rawi*⁴ en *Dewi Pāla*⁵. Daarna vindt men gewag gemaakt van de bijeenkomst van *Bisnu* en de godin *Pārtiwi* (zie onder n°. 15) en van de geboorte van *Dārmadewa* en *Dārmadewi* (zie ook onder n°. 15). Op bladzijde 91 vinden wij de geboorte van *Kāsna* (*Krēsna*) en *Kakārsana* (een bijnaam van *Baladewa*). De laatste hoofdstukken betreffen den strijd tusschen *Boma* en *Samba* (zie onder n°. 15). Ofschoon dit geschrift slechts eene verzameling is van verhalen, zonder eenige intrigue, die het den naam van *hikajat* zoude kunnen geven, is het

---

¹ *Dhr̥etarāstra*.

² De Maleische naam van *Pāndu*.

³ *Widura*.

⁴ De God Zon.

⁵ In plaats van *Pārta*, sanskriet *Prēthā*, d. i. *Kuntī*.

niettemin zeer belangrijk, daar het ons met bijna al de personen bekend maakt, die in de *hikajat pǎrang Pandáwa Djaja* en de *hikajat Maháradja Boma* optreden.

Nº. 22 (folio van 720 bladzijden; het begin ontbreekt) bevat de *حكاية سري رام*. Het is eene zeer uitvoerige bewerking van de Geschiedenis van *Rama*, waaruit Marsden uittreksels mededeelt in de Bloemlezing achter zijne Spraakkunst. Een veel kortere tekst is in 1843 te Amsterdam door P. P. Roorda van Eysinga uitgegeven. In een handschrift, op het Ministerie van Kolonien te 's Gravenhage vroeger berustende, vindt men een redactie, die even uitvoerig is als dit handschrift. Het zijn twee klein-4to deelen (gemerkt: *Ned. Kolonien. Handschriften C n°. 1*), waarvan het eerste 475 en het tweede 654 bladzijden bevat. Deze Handschriften zijn thans 't eigendom geworden van de Leidsche akademische boekerij; hoe zij er in genommerd zijn, weet ik niet.

Nº. 23 (folio van 698 bladzijden) en nº. 45 (4to van 278 bladzijden). Twee exemplaren van de *حكاية جيكل وانيغ فات*. De tekst van het eerste nummer stemt overeen met die van een handschrift, behoorende aan het Ministerie van Kolonien te 's Gravenhage (folio van 185 bladzijden en gemerkt: *Ned. Kolonien. Handschriften C n°. 21*; het eindigt afgebroken), maar is uitvoeriger. Nº. 45 schijnt van dezelfde redactie te zijn als de beide exemplaren van het India office te Londen (nº. 2875, klein folio, en nº. 2691, groot-4to ¹). Een andere tekst is vervat in nº. 27 (folio van 347 bladzijden) en nº. 28 (folio van 348 bladzijden; op den rug van den omslag leest men *Hikayat Dalang Indra Kesuma*). Deze beide deelen zijn verdeeld in hoofdstukken, die ieder een verhaal bevatten, dat samenhangt met het hoofdverhaal. De 54 eerste verhalen en het begin van het 55ste verhaal maken het eerste deel uit, terwijl het tweede deel begint met het 56ste verhaal. De titel van dit Pandji-verhaal,

---

¹ Zie „Kort verslag der Mal. Handschriften van het East India House te Londen“.

چیکل enz., is ontleend aan den naam, dien de held aannam bij zijne omzwervingen ter opsporing van de prinses van Daha, waarbij hij zich voordeed als een man van de laagste klasse. Dit is een van de belangrijkste Maleische geschriften, daar het bijna op elk Maleisch geschrift invloed heeft uitgeoefend. Bij vergissing heeft deze reeks van verhalen den naam van *حکایت نای کسوم* ontvangen naar het begin, waarin van een *Bälara Naja Käsoma*, een inwoner van den Indra-hemel, gesproken wordt als zijnde de grootvader van *Kärtapati*.

No. 24 (twee folio deelen van 446 en 450 bladzijden) bevat de *کلسه راج ۲ دتانه جاو* Het eerste deel begint natuurlijk met Adam, wiens zoon was Sjith (سیت), wiens zoon was *Nurtjaja*, wiens zoon was *Sangjang Wëngang*, wiens zoon was *Guru*. Deze had vier zoons en eene dochter: *Sangjang Sambu*, *Bărăhma*, *Mahādewa*, *Bisnu* en *Dewi Sări*. *Bisnu* werd koning van Java, onder den titel van *Prabu Seta*? (سیت). Daarop volgt een hoofdstuk, handelende over den Ratu *Sela Pärwata* van *Giling Bäsi*. Aan het eind van dit deel leest men dat *Pangeran Dipati* den titel aanneemt van *Susunan Mangku Rat Senapati*, enz. Het tweede deel zegt in den aanvang dat *Susunan Mangku Rat* zich te *Banju Mas* bevond en den Dipati van Tëgal beval te halen. Dit deel eindigt met de regering van *Susunan Pakubuwana* te *Kärtasura*. Uit dit werk heeft Dulaurier twee aanhalingen gegeven in het *Journal asiatique* van 1846.

No. 25 (folio van 304 bladzijden). Dit Pandji-verhaal gaat door onder den naam van *مالت رزمي* ¹ *حکایت اندغ*; een naam, dien de heldin aannam toen zij het leven van eene boeteling leidde. Het begin handelt over den prins van Kuripan, *Kuda Djaja Asmara* geheeten en bijgenaamd *Kärtapati*, die verloofd was met de prinses van Daha, *Raden Galuh Tjandära kirana puspaning rat*. Een god, die op genoemde prinses verliefd werd, vroeg haar van *Batara Guru* tot vrouw, maar eene weigering

---

¹ Naar het Javaansche *enlang* (eene vrouwelijke boeteling of non).

ontvangende, daar zij de vrouw moest worden van *Kärtapati*, liet hij haar met hare beide kameniers in een bosch vallen, waar zij leefde als een boeteling en haren naam en dien van hare volgelingen veranderde. Later werd zij vereenigd met den prins (hier telkens *Raden Inu* genoemd) die zijn vader onder den titel van *Pärabu Anom ing Kuripan* opvolgde, terwijl de oude koning zich om boete te doen in het bosch terug trok.

N°. 26 (folio van 239 bladzijden). Dit *Pandji*-verhaal is bekend onder den naam van *حكاية فنج ويل*. Het begin is bijna hetzelfde als dat van n°. 23, waarbij de geboorte verhaald wordt van *Inu Kärtapati* en de *Raden Galuh Puspaning rat*, bijgenaamd *Tjandära kirana*. Toen hij zijne beminde, die door Batara Kala in een bosch was weggevoerd, ging zoeken, nam hij den naam aan van *Mesa* ¹ *Taman Pandji Djajeng Käsuma*. In den verderen loop van het verhaal (bladz. 73 van het handschrift) wordt hij *Sira Pandji Wila Käsuma* genoemd, of ook wel kortaf *Sira Pandji*. Na vele wederwaardigheden wordt hij koning van geheel Java ². Werndly maakt in zijne *Maleische boekzaal* gewag van een *Hikajat Mesa Taman Wila Käsuma* en van Hoëvell geeft in zijne aantekeningen op de *Sair Bidasari* aanhalingen uit een *Hikajat Pandji Wila Käsuma*, bladz. 301, 326, 334, 339, 362, 363 en 374.

N°. 27 en 28. Zie onder n°. 23.

N°. 29 (folio, 645 bladz.; aan het einde afgebroken). Dit *Pandji*-verhaal is op het binnenste schutblad getiteld *Hikajat Naga Bersru*. Ik durf niet zeggen dat dit juist is, daar ik er niet in geslaagd ben de aanleiding van dien titel te vinden. Leyden spreekt in zijne Verhandeling over de Indo-Chineesche natien (As. Res. X) van een *Hikajat Naga Bisaru* ³, of de

¹ Het Javaansche *Maesa* (*Mahisa*, buffel) komt zeer veelvuldig voor in eigennamen van Javaansche personnaadjes en wordt dikwijls overgezet door het Javaansche *kébo*, dat dezelfde beteekenis heeft.

² *Amulër djagad djawa* (Jav.).

³ Dit *bisaru* en *bersru* van den titel zou ik willen verklaren door *برسر* in den zin van tot de goden *roepende smeeken*.

geschiedenis van eene prinses van Daha, die in eene slang veranderd en naar een moeras verbannen werd. ¹. Het is jammer dat hij geene verklaring van dezen naam geeft. Zonder twijfel behoort dit verhaal tot den Pandji-cyclus. In den aanvang wordt verhaald, dat de koning van Kuripan voor zijn zoon, *Raden Inu Kärtapati*, de hand vraagt van de prinses van Daha, *Tjandāra-kirana*. De held wordt hier meermalen *Sira Pandji* en *Sāri Pandji* genoemd.

N°. 30 (klein folio van 74 bladzijden, de onjuiste titel op den rug van den omslag, *Salasilah nabi Muhammed*, is ontleend aan de eerste woorden, die *Nūru-ddīn* tot een afstammeling van den Profeet maken) bevat de دفتر شجره چربون. Het is een genealogisch verslag van de koningen van Cheribon (eigenlijk *Tji-rëbon*). Het begin is een verward verhaal omtrent *Sjeykh Nūru-ddīn*, bijgenaamd *Suhunan Gunung Djati*, een der apostels van den Islam op Java. Waarschijnlijk is het verhaal uit een bijzonder dialect van het Javaansch daar de taal van dit werk alles behalve Maleisch is en vermengd is met Javaansche en nu en dan ook met Soendaneesche woorden. Behalve de genoemde *Suhunan* („Eerwaarde”) worden andere vermaarde apostelen, zooals de *Suhunan's Kali Djaga*, *Ampel Danta* en *Bonang*, hier voorgesteld als menschen, die wonderkrachten bezitten, terwijl de verovering van Madjapahit, *Bantën* (Bantam), en *Padjadjaran* (dat hier ook bij zijn ouden naam *Pakuwan* wordt genoemd) in 't kort wordt verhaald. *De Panëmbahan Sura-Sohan*, ook *Mowlānā Hasanu-ddīn* geheeten, voert, volgens deze kronijk, den islam in Padjadjaran, de Lampongs, *Indārapura*, *Bangkaulu* (Benkoelen) en *Balo* in. Zijn andere broeder, de *Panëmbahan Pakung wati* bestuurt het land van Krawang tot Cheribon, hij zelf dat van Bantam tot Krawang. In dit handschrift wordt nu en dan gebruik gemaakt van de tongletters پ en ط ². Hieruit kunnen misschien bouwstoffen

¹ Hieruit zou men moeten opmaken, dat ertelezen is ناک بسر راو

² Bijv. مژدیگن en بطار (*ḥatāra*).

verzameld worden voor een werk over de geschiedenis van Java. De laatste bladzijden handelen over de koningen van Cheribon tot aan sultan *Anom*.

Nº. '31 (folio van 411 bladzijden) bevat de *حكاية شاه قباد*. De held is de zoon van *Sjäh Partsād* ¹ *Indära Lāqsana*, koning van *Thāraf* ², gelegen in de nabijheid van den berg *Qāf*. Ofschoon deze koning zeer machtig was, werd hij genoodzaakt schatting te betalen aan den ape-koning *Baliĵa Indära* ³, wiens residentie *Kurdari* (کورداری) was. De oudste zoon des konings in den aanvang *Qubād Lela Indära* ⁴ doch later *Sjäh Qubād Djohan Arifin* genaamd, kan de schande zijns vaders niet verkroppen en besloot hem van zijne ondergeschiktheid aan den ape-koning te verlossen. Op verschillende wijzen wordt hij daarin door geesten bijgestaan, die blijken zijne bloedverwanten te zijn en tegen den machtigen vijand oorlog voeren. Aan het einde is het manuscript afgebroken. De laatste woorden zijn

مک بگند شاه قباد فون ممبری تیتہ اکن انق راج ۲ توجه فوله دان
 کفد کسری فادک کاندرائن دان کفد راج مشرن چندرا دان کفد
 کئل راج بیغ کلقسا توجه ریب انم راتس ایت کفد بچار همب
 بایکله کئل کودار همب

Een ander exemplaar, waarin eenige der eigennamen anders

¹ فرصاد

² طرف

³ Volgens de Maleische geschiedenis van Rama is deze dezelfde als *Bali* (de broeder van *Sugriwa*). Maleische geschriften leenen van elkander eigennamen; zoo vinden wij bijv. *Indära kila* (berg, waar *Ardjuna* als boeteling leefde), *Mintaraga* (naam van een grot, waar *Ardjuna* boete deed), en andere eigennamen uit het Kawi-gedicht *Wiwāha* (in het Maleisch *حكاية داتي بيل کواچ*) naar een Titan, die door *Ardjuna* overwonnen werd) ook in andere geschriften. Zulke eigennamen behoorden in de woordenboeken opgenomen te worden.

⁴ Werndly maakt in zijne *Maleische boekzaal* gewag van een verhaal, dat denzelfden naam draagt. Bij *Bahrudin* (lijst van Maleische geschriften, te Soerabaya aanwezig) vindt men een *حكاية راج قبات لېلا*

worden opgegeven, gaat door onder den naam van *حکایت شهر القمر* (N°. 6, groot folio van 414 bladzijden). De vader van den held wordt hier *Sjāh Pārmat Indāra Lāqsana* genoemd en de residentie van den ape-koning *Kārdar* (کردر). Een geheel verschillende redactie vindt men onder I (85 bladzijden, aan het einde afgebroken) van n°. 58. Het draagt den titel *حکایت راج*. De held wordt hierin de zoon van *Bakārma* ¹ *Tjandāra*, koning van *Baranta Indāra* genoemd. Eene proeve van de verschillende lezingen der n°s. 6 en 31 laten wij hier volgen:

N°. 6:

اد کبوه نگرې اتوق نمان همفر بوکت قاف نگرېن ایت ترلال بسر
 کوتان درفد بات فوته فنجشن کوت ایت تیک بولن فد فرجلانن دان
 نام رجان شاه فرمت اندرا لقسان ادفون اکن بگند ایت اصلن درفد
 جن برمول اکن بگند ایت ترلال بسر کرجاننن باپق منترین توجه
 راتس دان باپق هلبالشن تیک کتی دان رعیتن تیاد ترکیر^۲ لاک باپقن
 ادفون اکن نگرې ایت ترلال جاوه درفد نگرې یغ لاین^۲ جاغنکن نگرې
 مانسی یغ اد اکن همفر کفد نگرې بگند ایت ادفون بگند ایت
 کننتیکس ای مخترکن افتی کفد راج کرا درفد کاشت جاوه درفد
 نگرې یغ لاین شهان دمکینله ملان مک کبب راج ایت مختر
 افتی کفد راج کرا کارن اد کوات راج کرا کردر نام نگرین دان رجان
 بزنام مهاراج بلیا اندرا. enz.

N°. 31.

اد راج کبوه نگرې طرف نمان همفر بوکت قاف دان نام بگند ایت
 راج شاه فرصاد اندرا لقسان برمول اکن بگند ایت ترلال امت بسر
 کرجاننن دان کوتان درفد بات هیتم تیک بولن فرجلانن جاوهن برمول
 اکن بگند ایت اصلن درفد جن دان باپق منترین توجه راتس دان
 هلبالشن کفوله کتی رعیتن تیاد ترکیر^۲ لاک باپقن ادفون اکن نگرې

¹ Zie onder n°. 12.

ايت ترلال امت مشهور كغد كئل مانسي دان جن فري ممبغ ديور
اندرا چندرا كليلين فون تيداد دافت همفر كغد نكري بگند تتاف اكن
بگند ايت كدتيكس موكم مغدتركن افتي كغد راج كرا دمكينله اصلن
يغ جاد بگند ايت مغدتركن افتي كغد كرا ايت القصه اد كسبوه نكري

كورداري نمان نكري ايت دان نام رجان مها راج بليا اندرا.
enz. No. 32 ¹ (? folio) bevat:

I (11 bladzijden). Een verslag van verschillende ceremonieën, gewoonten en wetten, bijv., van de voornaamste staatsdienaren, die een koning behoort te hebben, de vlaggen, die zij voeren, enz.

II (5 bladzijden). Een kort verhaal omtrent *Indārapura*, dat door *todak*-visschen ² wordt aangevallen en de list, waardoor zij eene nederlaag leden.

III (5 bladzijden). De eerste komst van de Portugeezen, en hunne krijgslust om van Malaka bezit te nemen ³. Eene vertaling hiervan door Sir Stamford Raffles vindt men in de *Asiatic Researches* XII bladz. 115.

IV Gekleurde platen voorstellende de vlaggen, gevoerd door den vorst en zijne voornaamste staatsdienaren (behoorende bij I).

V (63 bladzijden). Een verhaal waarvan het begin meer doet denken aan een hoofdstuk dan aan een afzonderlijk geschrift. De eerste woorden luiden:

القصه تر كبتله فركتان اد كسبوه نكري برنام طوغان فوري رجان برنام
كسلطان اممس ديومك راج ايت ترلال امت بسر كرجائنن كمتريين
برنام فتري انتن چهيريم مك تون فتري ايتفون كاشت هندق
enz. برانق

¹ Dulaurier spreekt in zijne lijst van twee deelen, beide bevattende اندش, doch ik heb slechts één deel gevonden, waarvan het nummer op den rug was uitgewischt. Dit nummer is bij gevolg op verre na niet zeker.

² Hetzelfde wordt verhaald van Singapoera (zie *Malayan Annals*, bladz. 83) en van Barus volgens de *Sair Radja Tungtung* (تسر راج تفتق)

³ Hetzelfde verhaal vindt men ook in een van de laatste hoofdstukken van n°. 1.

De laatste woorden zijn :

حتي راج طاهر فرعي فون برفلق برچيم كعد راج ديو بسنو برتاغس
لال بگند فون تورن برجالن حتي بگند راج سلطان اممس ديم فون
دودقله يغ بگمان سلمان

Het verhaalt de lotgevallen van *Dewa Bisnu*, zoon van den koning, van wien in het begin gesproken wordt; waarschijnlijk moet de titel zijn *حاكيت ديو بسنو* (Zie n°. 38 van Keasbery's lijst hierachter).

N°. 33 (folio) bevat:

I (11 bladzijden). Eene verzameling van wetten, beginnende met bepalingen omtrent het vinden van goederen en wat er mede gedaan moet worden.

II (44 bladzijden). Wetten, waarvan sommigen tot het zee-
wezen betrekking hebben.

III (8 bladzijden). Uittreksels uit een wetboek, aanvangende met het omheinen van bebouwde velden.

IV (6 bladzijden) باب فد مپتاكن كتيك رجغ Omtrent de omineuse hoedanigheden der maanddagen, die naar 't bijgeloof bijzondere namen dragen (grootendeels die van dieren). Hetzelve vindt men in II van n°. 74.

V (3 bladzijden) باب فد مپتاكن كتيك توجه Over de zeven omineuse tijdstippen. Hetzelve vindt men onder XVI en XXXVII van n°. 34 en IV van n°. 74.

VI (6 bladzijden) فصل فد مپتاكن كتيك ليم Over de vijf omineuse tijdstippen (vergelijk het Bataksche woordenboek, bladz. 419). Hetzelve vindt men onder X en XXXV van n°. 34 en V van n°. 74.

N°. 34 (folio; het nummer is uitgewischt; op den rug van den omslag leest men *undang undang*) bevat:

I (1 bladzijde). Een fragment uit een wetboek.

II (1 bladzijde) باب فد مپتاكن ناك مغيذر درين Over den draak, die zich ronddraait in de lucht en wiens positie men moet kennen, vooral wanneer men oorlog voert (vgl. Bat. Wdb. bl. 327).

III (3 bladzijden). Toovermiddelen en tegengiften.

IV. (15 bladzijden). Maleische wetten, beginnende met het omheinen van bebouwde velden. Het gedeelte, dat op het zee-
wezen betrekking heeft, is uitgegeven door Dulaurier in het zesde
deel van Pardessus's *Collection de lois maritimes*.

V. (7 bladzijden). Verdrag tusschen admiraal *Speelman* en
Hasanu-ddin, koning van Gowa en andere hoofden van Mang-
kasar (vergelijk n°. 10).

VI. (1 bladzijde). Kronijk van Mangkasar, beginnende met
اینله اصل یغ فرتام مول^۲ یغ کرجائن دتلق ایت برنام کرایغ لوی
د کیرؤ enz.

VII. (1 bladzijde) contract van 'Aliju-ddin van Gowa met
de maleische kooplieden.

VIII. (3 bladzijden). Vervolg van VI (vervolgd in XII en
XVIII).

IX. (9 bladzijden). Een hoofdstuk uit de wet over het erfregt
(فرائض)

X. (2 bladzijden). Zie VI van n°. 33.

XI. (6 bladzijden). Gebruiken en wetten, beginnende met de
plichten van den *Bändhara*, *Tumänggung* en andere Maleische
waardigheidsbekleeders.

XII. (2 bladzijden). Vervolg van VI.

XIII. (1 bladzijde). Een fragment over het nalaten van ge-
beden naar 't geen de Profet daarover zegt.

XIV. (1 bladzijde, 54ste bladz.). Voorschriften voor het ge-
bruik van toovermiddelen.

XV. (1 bladzijde). Over omineuse dagen (نحس).

XVI. (3 bladzijden). Hetzelfde als V van n°. 33.

XVII. (1 bladzijde) ¹ فصل فد میتاکن رجال الغیب

XVIII. (4 bladzijden). Vervolg van VI (vervolgd in XIX).

XIX. (3 bladzijden). Een fragment van een werk over bij-
geloovigheden en vervolg van VI (vervolgd in XXVI), over
toovermiddelen, beginnende met de middelen om eene vrouw te
verleiden enz.

¹ Zie Herklots, *Custom's* enz. bladz. 395.

XX (11 bladzijden). Recepten tegen ziekten, beginnende met een opgave van den geregelden loop van 't vrouwelijke semen (ترتيب مني فرمون).

XXI (bladzijde 78.) Opgaaf van omineuse gebeurtenissen, op iederen dag der maand te verwachten.

XXII (bladzijde 79). Recepten, beginnende met een tegen maagpijn.

XXIII (bladzijde 81). De letters van het alfabet en hunne geheimzinnige beteekenis er onder geschreven.

XXIV. Regels voor 't hoofd der Maleijers te Mangkásar, zijn gezag enz.

XXV. Middel om onwillige vrouwen tot zijn wil te brengen.

XXVI (bladz. 82). Fragment van eene kronijk (VI) vervolgd in XXVIII.

XXVII. Vervolg van XXIV.

XXVIII. Vervolg van VI.

XXIX. Geheimzinnige letterverbindingen, toegeschreven aan profeteen, engelen en heilige personen.

XXX (bladzijde 98). Een uitspraak van den wijzen *Loqmān* omtrent de toekomst van een pas geboren kind.

XXXI (bladzijde 99). Over de omineuse beteekenis van aardbevingen, onweder en eklipsen, naar den datum hunner verschijning. Een brokstuk uit een gelijksoortig werk vindt men in de Bloemlezing van de Hollander, bladz. ۲۶۸.

XXXII (bladz. 103). Omtrent het kiezen van den grond om er een huis op te plaatsen, dien te bebouwen, enz.

XXXIII (bladzijde 106). Middelen om te weten, hoe man en vrouw te zamen leven.

XXXIV (bladzijde 110). Middelen om te weten, hoe men gestolen goed kan terug krijgen.

XXXV (4 bladzijden). Zie VI van n°. 33.

XXXVI. Astrologische tabellen van de planeten voor de dagen der week.

XXXVII. Zie V van n°. 23. Op bladz. 120 vindt men eene verklarende tabel.

XXXVIII (bladzijde 121). Eene afbeelding ter verklaring der positie van den draak. (Zie II).

N°. 35. Zie onder n°. 18.

N°. 36. Zie onder n°. 7.

N°. 37. Zie onder n°. 9.

N°. 38 (klein folio van 87 bladzijde), n°. 59 (klein 4to van 138 bladzijden), en n°. 71 (klein 4to van 196 bladzijden) bevat de *حكاية كليله ودمنه*¹. Aan het laatstgenoemde nummer ontbreekt de inleiding. Eenige fabels uit dit boek zijn gepubliceerd door J. J. de Hollander in zijne Maleische Bloemlezing bladz. 18 en volgende. Ik bezit van dit werk een handschrift (4to van 205 bladzijden) waaruit ik het verhaal heb ontleend, dat achter de *Pandjatandāran* (bl. 138) is geplaatst. Eene opgave van de verschillende lezingen dezer vier handschriften zal hier niet misplaatst zijn. De lezer kan hierbij vergelijken de fabel, te vinden op bladzijde 18 van het zoo even genoemde werk van de Hollander.

N°. 38:

اد سيكر دندغ برساغ دياتس كفوهن برقس مها بسر ادفون برقس ايت
 برلوبغ مك د لوبغ فوهن برقس ايت اد سيكر اولر بسر ددالم كايو
 ايت ديم دكان مك افبيل دندغ ايت برانق دماكن اولر ايت
 دمكين جو كلمان مك دندغ ايت فركي كغد صحابتن سيكر سريكال
 مك كت سريكال ايت افاته كهندقم داتغ كغداك مك كات
 دندغ ايت هي تولنك ادفون اك داتغ اين تله ببراف كال اك
 برانق دماكنن جو اوله اولر بسر اينله مك اك اين داتغ كغدام
 مغدوكن حالك

N°. 59:

¹ Keasbery (lijst n°. 20) spreekt *Gulila Dumina* uit, en Abdullah heeft *كديلا دان دميذا* (Vgl. Aant. op de *Pandjatandāran*, bl. 16). Op de westkust van Sumatra is het bekend onder den naam van *حكاية ستروبه* (*si-tārubuh*) naar den naam van den stier, die de vriend van den leeuw werd.

اد کیگر دندغ برساغ دیاتس فوهن برقس مهابسر ادفون فوهن برقس
 ایت اد برلوبغ فوهن برقس ایت اد کیگر اولر بسر دیم د سان مک
 تیغ ۲ دندغ ایت برانق دماکن اولر ایت دمکین جو کلمان مک
 دندغ ایتفون فرکی کفد کیگر کریکال مک کات کریکال هی دندغ
 اف کهندق اشکو داتغ کفداک مک کات دندغ ایت هی تولنک
 ادفون اک داتغ این کارن تله براف کال اک برانق دماکن جو اوله
 اولر بسر ایتفون مک اک داتغ کفدام مغدوکن حالک

N°. 71 :

مک اداله کیگر دندغ برساغ دیاتس فوهن کایو بسر مک ادله فوهن
 ایت برلوبغ ۲ مک اولریغ بسر کیگر دالم لوبغ کایو ایت افبیل برانقله
 دندغ ایت داتغله اولر دماکنن هابس کننتیکس له یغ دمکین ایت
 مک دندغ فون امت حیرانله اکندرین لال ای مغادف کفد کریکال
 کتان هی هندیک افاله دای افایاک کننتیکس دالم فرچنتانک
 افبیل اک برانق دماکنن اوله اولر دالم کایو ایت

Mijn manuscript ¹ :

اد کیگر دندغ برساغ دیاتس کایو برقس مهاتفک مک اد کیگر اولر
 دیم فد رشکا کایو برقسا ایت تنکل دندغ ایت برانق مک دماکنن
 اوله اولر ایت اکن انق دندغ ایت دمکینله کدیکال مک دندغ
 ایتفون ترلال دکچت مک دندغ فون فرکیلله کفد کریکال مغدوکن
 حالن دمکین کتان کننتیکس همب برانق دماکنن اوله اولر ایت
 تولغله بچاراکن اولهم اکنداک مک اوچر کریکال هی هندیک

Het blijkt hieruit dat het manuscript, waaruit de Hollander eenige fabels medegedeeld heeft, ontleend moet zijn aan eene andere redactie dan deze vier manuscripten. Al deze redacties zijn uit het Perzisch ².

¹ De lezingen hiervan vindt men nagenoeg woordelijk terug in 't handschr. der Leidsche Akademische boekerij (n°. 1729, kl. folio van 305 bl.). In dit handschrift zijn echter zeer vele uitlatingen, terwijl het aan 't einde ook veel korter is dan 't mijne.

² De Tamilsche omwerking is vertaald door *Abdullah den*

N°. 39. Zie onder n°. 18.

N°. 40 (folio van 320 bladzijden) bevat de *حكاية ميس لاركسوم*. De held is de zoon van een koning van *كُونَاتِن* in West-Java. Deze koning had twee vrouwen. De jongste, *Amas Adjeng*, schonk hem een zoon, *جناكر نيت* geheeten. Zij belasterde de oudste vrouw door den koning te doen gelooven dat zij gepoogd had hem te vergeven. De oudste vrouw des vorsten wordt door haren zoon verdedigd, die daarom in ongenade valt en in de gevangenis wordt geworpen. De belasterde koningin wordt naar een woud gevoerd om daar gedood te worden, maar de scherprechter liet haar, uit medelijden met haren toestand, in een grot achter, waar *بتار بناو* haar wat zij noodig had bezorgde. Zij werd daar van een zoon verlost, die den naam ontving van *رادن ميس اريا مئكوستر*. 't Verhaal eindigt afgebroken en op eene zonderlinge wijze; het schijnt niet afgewerkt te zijn. Ik houd het niet voor waarschijnlijk, dat dit verhaal hetzelfde is als dat, waarvan door *Bakru-dään* onder den titel van *حكاية كبير فنج لاركسوم* melding wordt gemaakt, daar dit een Pandji-verhaal schijnt te zijn.

N°. 41 bevat een Maleische vertaling van een Javaansche *Wukon* ¹. Het is een ellendig geschrift dat zonder het oorspronkelijk Javaansche onleesbaar is.

N°. 42 ² en n°. 64. Twee exemplaren van *تاج السلاطين*. Dit werk is met een Hollandsche vertaling uitgegeven door P. P. Roorda van Eijsinga (*De kroon der koningen*, Batavia 1827). Vele aanhalingen in de Maleische spraakkunst van Wernldy zijn

---

Munsji en uitgegeven te Malaka. Het is op dezelfde wijze ingedeeld als de *Pantjatantra*, en draagt de uit 't Tamil verbasterde titel *Pandjatandäran*. Een nieuwe uitgave hiervan is onlangs bij Brill te Leiden verschenen.

¹ Zie Raffles History of Java I, blz. 475 en volgg. Tijdschrift voor Indische taal-, land en volkenkunde (Batavia, deel VI en VII).

² Zie ook n°. 17 en 47 II.

ontleend aan een beter manuscript dan het door Roorda van Eysinga gebruikte ¹.

N°. 43. Zie onder no. 19.

N°. 44. (4to van 303 bladzijden) bevat de حکایت چابت تغفل een *Pandji*-verhaal; de titel is ontleend aan eene banier (*tung-gul*), wiens noodlottige invloed eene groote sterfte in het land ² veroorzaakte, en die door den held werd uit den grond gerukt (*tjabut*). Het begint met den god *Naja Kāsuma* (zie onder n°. 23), die in de wereld nederdaalde en den naam aannam van *Mesa Pārta Djaja Kūlana Bandjāran*. Hij wordt koning van Madjapahit, onder den titel van *Pārabu Wira Kārta*, na de eenige dochter gehuwd te hebben van den ouden koning, die zich om boete te doen terug trok. Zijne zonen werden koningen van *Kuripan*, *Daha*, *Gagālang* en *Singasari*. In het vervolg van het verhaal zijn *Kārtapati* en *Tjandarakirāna* de hoofdpersonen. Bij zijne tochten noemt de prins zich *Kiramang Pandji Wauhan* ³ (?) en de prinses van *Daha*, toen zij het leven van eene boeteling leidde, nam den naam aan van اندغ لمامي دنوري (vergelijk onder n°. 25). Het verhaal is opgevuld met Javaansche woorden en uitdrukkingen. *Puntitijang* ⁴ (de mensch) wordt hier even als in het Balineesch als nederig voornaamwoord eerste persoon gebruikt.

N°. 45. Zie onder n^o, 23.

N°. 46. (Groot 4to van 306 bladzijden) bevat de حکایت دیو مندو De vader van den held is *Kārma Indāra*, koning van *Kangsa Indāra*. Deze koning had hooren vertellen van zekeren witten

¹ In mijn bezit is 't laatste hoofdstuk van dit werk, maar van een geheel andere en betere redactie.

² Vergelijk Cohen Stuart's *Djaja Lēngkara*, blz. 153.

³ Het manuscript: واهن Door Jaquet wordt in het *Journal asiatique*, 1833, melding gemaakt van een *Hikajat Mesa Kiramang*.

⁴ Vergelijk het gebruik van *ulun* als voornaamwoord van den eersten persoon, zijnde hetzelfde als *ulun* (Lampong) en *ūlunä* (Malagasy'sche spelling *olona*) welke allen *mensch* beteekenen; en verder *ngwang* (voornaamwoord eerste persoon) en *wwang* (*mensch*) in het Kawi.

olifant, en beval *Pārba Indāra* dien te vangen. Deze, hierin niet slagende, wordt van het hof verwijderd, en verlaat zijn gezin. Hij komt in een gehucht, waar zekere *Sjeikh Djādid* in godsdienstige afzondering leefde, en zet zich aldaar neder. Hij verwekte daar later eene dochter, *Siti* ¹ *Mangārna Lela Tjahja* geheeten, op wie de nieuwe koning, *Pakārma* ² *Radju*, verliefd werd, toen hij bij toeval in haar vaders kluis kwam. *Siti Mangārna* baarde vervolgens een zoon, die de held van dit verhaal is. Deze prins verlaat zijne woonplaats en zwerft rond om zijne kennis van de wereld te vermeerderen. Bij deze omzwervingen ziet hij den witten olifant, die eene prinses was, *Lela Rātna Kumala* geheeten, en door een demon, genaamd *Dewa Rāqsa Malik*, getransformeerd, omdat hij, toen hij haar tot vrouw wenschte, door haren vader werd afgewezen. Een ander handschrift van dit verhaal is in de boekerij van het India office te Londen; de inleiding hierin wijkt zeer van het begin van dit handschrift af. Volgens de laatste woorden van dat handschrift van 't *India office* gaat dit verhaal ook door onder den naam van *حکایت راج کفس اندرا فکرم راج*

N°. 47. (4to) bevat:

I. De *حکایت میس اندرا دیو کسوم* De held is de zoon van een koning van Kuripau en *Sakārba* ³, dochter van *Indāra*, koning van Kāling, die zich zelf tot koning van de geheele wereld (چکرا بوان وات) had gemaakt. Na de koningen van Gudjrat, Mogol, Abyssinia, Matjulipatam, Bengalen enz. aan zich onderworpen te hebben, zond hij eene vloot uit om Java te veroveren, terwijl hij zelf met zijne zonen door de lucht daarheen vloog. *Mesa Indāra Dewa Kāsuma* verzette zich tegen den veroveraar. Onder de plaatsen, door den Indischen koning belegerd, komt *Padjadjaran* voor, de koning waarvan een zoon, *Amas*

¹ Ar. *سیتی* De Javanen hebben het ook met 't Sanscr. en Kawische *ksiti parfum* verward (vgl. 't gebruik van *ganda wida* of *bida* in eigennamen van vrouwen). ² Zie onder n°. 12.

³ Eene verbastering van Sanskritsche *Suprabhā*. (Bat. leesb. IV, bl. 113).

Tanduran geheeten, en twee dochters, *Raden galuh Kumuda Rāsmi* en *Raden galuh Dewi Rina* (?), had. Het begin van dit verhaal is alles behalve duidelijk. Bovendien is het opgevuld met Javaansche uitdrukkingen, zooals bijv. *mangambah djumantara* ¹ (de lucht betreden).

II (64 bladzijden). Fragmenten van de تاج السلاطين (zie n°. 42).

III (18 bladzijden) معرجة رسول الله ممفكل بولن Een ander exemplaar vindt men n°. 62. Dit kort verhaal omtrent het wonder van Mohammed, waarbij hij de maan in twee helften door zijne mouwen liet gaan, is door Robinson uitgegeven aan het einde van zijne „Principles to elucidate the Malay orthography” ². Er zijn vele handschriften van deze legende ³ (vgl. R. v. Eysinga's Indie, 3de boek I deel bl. 407).

IV (5 bladzijden) حكاية فرتن كلام Over de plichten eener gehuwde vrouw, waaromtrent de heldin van dit verhaal den profeet raadpleegt ⁴. Een exemplaar is in het bezit van den heer H. C. Millies; daarin wordt de eigennaam فرتنا geschreven (vgl. Keasbery's lijst, n°. 32).

N°. 48 (klein 4to van 210 bladzijden) bevat de شرح يغ لطيف اتس مختصر جوهرة التوحيد ⁵ Het is uit het arabisch van *Ibrahim Laqānī* vertaald door den *Sjeykh Sjihābu-d-din*, bijgenaamd de pelgrim en zoon van *Abdu-llah Muhammed*, bijgenaamd de Maleyer (البحاري).

N°. 49 (4to van 56 bladzijden) ⁶. Een gedicht waarvan de

¹ Sanskr. *dyumāntara*.

² Bladz. 222 en volg. van de Hollandsche vertaling door E. Netscher.

³ Een is in 't bezit van den heer H. C. Millies te Utrecht, en een ander (klein 8° van 28 bladzijden) in mijn.

⁴ Het is ook bekend onder den naam van حكاية بردان كلام zooals door de Hollander op blz. 315 zijner Handleiding wordt opgegeven.

⁵ Een andere commentaar op dit werk draagt den naam van تحاف المرید شرح علي جوهرة التوحيد

⁶ Het opschrift (*Karangan Bantan*) op den rug van den omslag schijnt een gissing te zijn.

titel onzeker is. Het bevat een gedicht op een koning van Bintan (P), de beschrijving der pracht van zijn paleis, van zijn tuin enz. De eerste coupletten luiden:

الحمد لله فوج يغ كدي	*	بک الله توهن يغ کامي
بركة محمد سيد الانبيا	*	برتمبه دولته راج يغ ملي
دولة مننت تله كجهترا	*	د فرنتهکن فادک ادند کودار
عارف بالله تاجم بچار	*	امقام خمس منذراني نكار
كامل فرنته سلطان مود	*	ممرنتهکن کرجاين فادک ککند

De laatste zijn:

براغتكله كدو ماكت عالم	*	مشارق فترا ملق كدالم
دايرمكن نصب وزير العظم	*	مغندرکن فترا دار السلام
كجهتراله فکرجاين دلي ماكت	*	دولته كنعادة ددالم كوت
دشن انكرا توهن كمست	*	كوات فون جاغن مار كغكيت
كسيله فترا دلي كمغايين	*	كلوره هداغن برلاين
برفوله كمبرف بردداين	*	ممبري اياغن هلبالغ ككلين
تمتله قصه دلي يغ غنا	*	دكارغ فقير همب يغ هيبن
دمتري ددالم قرطاس چين	*	كجقن لارت بايق تاكنا
تمتله رنچان دلي ماكت	*	دكارغ ضعيف همب كفت
جك اد كجق ¹ يغ لت	*	بربايق امغن دلي ماكت

N°. 50 (klein 4to van 96 bladz.) bevat de *Chakaité Tamimu-didari* حکایة تمیم الداری, een inwoner van Madinah en oorspronkelijk een christen. Het is getrokken uit de *Tarix al-hadjarat* تاریخ الحجرات. Hij werd, terwijl hij des nachts baadde, hetwelk de profeet had verboden, door een geest (*djin*) naar het land der geesten, die ongeloovig waren weggevoerd, en verbleef daar zeven jaren en vier maanden. Bij zijne omzwervingen ontmoet hij den Anti-christ (دجال) die hem verschijnt in de gedaante van een groote teef, zwanger met blaffende jongen, en dik wordende zoo zij

¹ Uitspraak van كجق

slechte tijdingen omtrent de Muzelmannen verneemt en kleiner wanneer zij gunstig zijn; verder ontmoet hij op een zeker eiland vrouwelijke menscheneters met de engelen *Djaburāil* en *Mikāil* en den profeet *Kilir* (خضر), die eene verklaring geeft van de wonderlijke zaken die *Tamīm* ziet, en niet begrijpt. Hij ontmoet ook een vogel, die hem heerlijken drank uit zijn bek toereikt. Deze vogel is de vogel van *Ishāk*, die den dolenden geloovige op den rechten weg brengt. Hij ziet een man uit een vijver een ton zonder bodem vullen, zijnde een woekeraar. Bij zijn terugkomst op dit ondermaansche, vindt hij zijne vrouw hertrouwd en geraakt daarover met haren echtgenoot in twist. 'Umar (عمر) kon dezen twist niet uit den weg maken, daar *Tamīm*, omdat hij gedurende zijne afwezigheid zich niet geschoren noch zijne nagels geknipt had, geheel onkenbaar geworden was. 'Ali (علي) herinnert zich toen eene mededeeling van den profeet omtrent een teeken, waardoor men de identiteit van *Tamīm* kon bewijzen, namentlijk eene witachtige vlak zoo groot als een *dārham* achter de knie.

N°. 51. Zie onder n°. 19.

N°. 52 (4to van 140 bladzijden) bevat de *حكاية راج باب*. In den aanvang wordt gesproken van een koning van *Gunung bārapi rantow pandjang tābing bārukur* met name *طاهير شاه فري*. Hij had veertig vrouwen, waarvan slechts eene, *Indāra Sorī* geheeten, zwanger werd. Daar hij de overige negen-en-dertig vrouwen uithoofde van hare onvruchtbaarheid wegzond, wenschten zij hem een varken tot zoon toe. Na eene zwangerschap van zeven jaren verlost de koningin van een mannetjesvarken van eene schrikwekkende gedaante en slag tanden, die zoo geel waren als een rijpe pisangvrucht ¹. De koning beval zijn staatsdienaars zijn zoon in het bosch te voeren, waar het jonge varken, bijgestaan door eene prinses, die in de nabijheid boete deed, den koning der varkens overwon. Na zijne overwinning werd hij door de prinses gebedd en in hare verblijfplaats als haar

¹ باب تُشَكَّلُ تَرَال هَيْبَةُ رِفَان تَارَعْن كُونَع كَفَرْت فَيْسَع مَلَك

zoon behandeld. Na haar verlaten te hebben, werd hij door een *djin* weggevoerd enz. Dit verhaal is vol van *pantuns*, en de tekst is niet erg corrupt. Voor zoover ik het gelezen heb, is de taal echt maleisch. Na vele lotgevallen keerde de held in menschelijken gedaante in zijns vaders residentie terug, en werd toen *Indära Bärma Kala* genoemd.

N°. 53 (klein 4to) bevat de:

I (98 bladzijden) ¹ de *حكاية مسكين* De tekst is gesteedrukt te Singapore uitgegeven. Er zijn vele handschriften van dit verhaal. Het mijne is door een Bataviaschen afschrijver zeer verminkt; zoo bij voorbeeld heeft hij *كمام* veranderd in *كسبيغ* (vgl. Keasberry's lijst n°. 6 en 37).

II (26 bladzijden) *تحریر ایکن* Het begint met vermaningen aan kinderen, en is eene ellendige rijmelarij in den mond of bek gelegd van een aantal visschen. Dit gedicht kan bij de verbetering der bestaande Maleische Woordenboeken ten opzichte der verkeerde uitspraak van visschnamen van dienst zijn. Ik bezit hiervan een handschrift.

N°. 54 (klein 4to van 293 bladz.) bevat de *حكاية احمد بسنو* In het begin is eene soort van korte inhoudsopgave, waarin verhaald wordt dat de held doór een geest, genaamd *طبر كفتي* op een dwaalspoor werd gebracht; dat hij gedurende zijne omzwervingen kwam op den berg *Langkäri Rätna*, waar hij twee prinses van de geesten zag; dat hij twee princessen *Säkanda Kumála Indära* en *Bumája Indära* ontmoette; met den koning *Makuta Indära* ter zake van de eerstgenoemde prinses streed en op bevel van dien vorst geworpen werd in het meer *Indära Sätunang*, waar hij door een slang werd verzwolgen, in wiens buik hij de prinses *Bäranta Maja* ontmoette. Eene menigte andere avonturen van dergelijken aard worden hier verhaald. De held was de zoon van *Sahfar Tsaf Indära* ², koning van *Burangga Dewa*. In

¹ De titel *Angkasa Dewa* op den omslag is eene fout. Het verhaal begint met een persoon van dezen naam.

² *كفر صف اندا*.

een der hoofdstukken wordt van *طبر كفتي* gezegd, dat hij koning was van een staat, gelegen in de spelonk van den berg *Dewa Rangka Indära*.

N°. 55. Zie onder n°. 9.

N°. 56 (4to van 412 bladzijden; op den rug staat *Badiul-zaman Anak Hamzah*). Het begin behelst de lotgevallen van *بديع الزمان*, die de zoon genoemd wordt van *Hamzah*¹, daarna worden de lotgevallen verhaald van zijnen vader en van *'Umar Maja*, met wiens dood het verhaal eindigt. Waarschijnlijk is het een gedeelte van de *حكاية حمز*.

N°. 57 (4to van 332 bladzijden) bevat de *حكاية اندرا كياغن* *Mangindära Tjuwatja*, koning van *Indära Pärtjangga*, had twee zonen *Radja Sjáh Djohan Mangindära Rupa* en *Radja Thakir*² *Djohan Sjáh* geheeten. Nadat de koning gedroomd had van een wonderbaarlijk muziek-instrument, dat maar eenmaal aangeslagen, honderd negentig maal speelde, en verlangd had het te bezitten, gingen de twee jonge prinsen het zoeken. Zij worden als zoon aangenomen door een geest, *رج سلم* geheeten, die hen bekend maakte met de plaats, waar zij het wonder-instrument konden vinden. Hij veranderde hunne namen, en noemde den oudste *Indära Mahädewa Säqti* en den jongste *Bisnu Dewa Kaindära-an*, bijgenaamd *Indära Läsana*. De broeders worden daarna gescheiden, terwijl ieder, met behulp van den *djin*, hun pleegvader, vele grootsche daden verricht. Uittreksels uit dit verhaal vindt men in de Maleische Bloemlezing achter Marsden's spraakkunst, getrokken uit een handschrift dat slechts zeer weinig van het hier vermelde in lezing verschilt. De titel op den rug van dit laatste, *Indra lajangan*, is eene fout. Die moet zijn *Indara Kijárgan*, zooals in de door Marsden uitgegeven uittreksels voorkomt.

¹ De Hollander heeft in zijne *Bloemlezing* eenige uittreksels uit de *Hikajat Hamzah* opgenomen, terwijl een ander uittreksel gevonden wordt in de *Beknopte Maleische Spraakkunst* van Roorda van Eysinga, uitgegeven te Breda in 1839 (bladz. 102 en volgg.). Een vertaald brokstuk bij Newbold, II 319 v.v.

² طاهر.

N°. 58 (klein 4to) bevat:

I. Zie onder n°. 31.

II (34 bladzijden) *حكاية فقري جوهر مانكم*, dat een uitvoeriger redactie is van dit verhaal dan dat door de Hollander uitgegeven (Breda 1845), en meer overeenstemt met het manuscript, waaruit aanhalingen voorkomen in het Maleisch-Nederduitsch Woordenboek van Roorda v. Eysinga (Zie onder de woorden *haram*, *hadji*, *tjijoem*, *tjoeri*, *khijanat*, *khemah*, *darah*, *dapat*, *dakap*, *dandam*, *diri*, *ridla*, *ramboet*, *zadah*, *salesey*, *selam*, *sanis tjaja*, *soerat*, *sajid*, *sisi*, *sjetan*, *tsahib*, *pandei* en *sahaja*). In dit handschrift wordt de broeder der heldin *منب تهاد* genoemd. Op de Westkust van Sumatra gaat de heldin ¹ door onder den naam van *Djohor Malègan*, welke naam ook voorkomt in de lijst van *Bahru-ddin*. Van de Sumatrasche redactie ² bezit ik een incompleet exemplaar.

N°. 59. Zie onder n°. 38.

N°. 60 (klein 4to van 106 bladz.) bevat de *حكاية شاه مردان* ³. Een ander exemplaar vindt men onder n°. 66 (klein 4to van 223 bladzijden). De held neemt bij zijne omzwervingen den naam aan van *Indära Djaja*. Dit zeer bekende verhaal gaat daarom ook door onder den naam van *حكاية اندرا جاي*. Een gedeelte is door de Hollander medegedeeld in de eerste uitgaaf van zijne Handleiding bij de beoefening der Maleische taal- en letterkunde (bladz. 117-118). Het verhaal wordt ook

¹ Deze naam komt ook voor in n°. 63 (zie aldaar).

² Omtrent de Javaansche redactie zie men Raffles, *History of Java I*, blz. 394 en vv.

³ De Persische uitspraak, *sjā-i mārddān*, heeft den naam *شاهی مردان* doen ontstaan, die voorkomt in de aantekeningen van den heer van Hoëvell op de Sair Bidasari. Op de westkust van Sumatra wordt *شاه عالم* uitgesproken *sa-i alam*; van daar een diergelijke verwarring in den eernaam van het dwergheert (*sjā-i ā'lam di rimba* en *shaykh 'ālam di rimba*). 't Jav. *saidin* in den titel van den *susuhunan* (gevolgd door *panata gama*) is ook Perz. (*شاه دین*).

naar den naam van den vader des velds حكاية بكرم دتي راج¹ genoemd. Deze titel vindt men ook bij Leyden (Asiatic Res X) bedoeld met *Hikayat Bikermedi (tya)*. Een vertaald uittreksel omtrent de schepping der wereld vindt men in n°. 60 van den *Indo-Chinese Gleaner*. Een ander handschrift wordt aangetroffen in een deel, dat de *Hikajat Palanduk Djänaka* bevat, en op de bibliotheek van het *India office* te Londen (n°. 2673?) berust. Ik bezit een handschrift (38 folio-bladzijden).

N°. 61 (klein 4to van 150 bladz.) bevat de حكاية شمس البر² (*sjamsu-lbarri*²). De held "de zon der aarde"³ genaamd, is de zoon van *Därma Dikara*, koning van *Purwa Tjakära Nagara* in Hindostan. Dezen naam verkreeg hij, omdat hij bestemd was een machtig koning te worden, heerschende over de aarde en de zee, van waar hij ook den bijnaam "de maan der zee"⁴ ontving. Twaalf jaren oud zijnde werd hij weggevoerd door een ongeloofigen *djin*, waardoor hij vele wederwaardigheden ondervond, vóór hij te huis terugkeerde. Bij zijn terugkeer volgt hij zijn vader op onder den titel van *Sultan Qamru-lbahri*.

N°. 62 (4to) bevat:

I. Zie onder n°. 16.

II. Zie onder n°. 47 III.

III. (Omstreeks 60 bladzijden) كريب مسائل Het bevat een duizendtal vragen, die Muhammad door een geleerden jood van den stam Khaybar werden voorgelegd. Nadat daarop door den profeet voldoende was geantwoord, omhelzen vele joden den Islam. Het is uit het Perzisch vertaald. Een handschrift van dit geschrift (klein 4to van 156 bladzijden) vond ik te Barus in het bezit van den Tuwanku van *Sigambo-gambo*. Ook is een exemplaar in het bezit van H. C. Millies

¹ *Wikramāditya*. In n°. 60 en de uittreksels in de Handleiding van de Hollander vindt men بكرم دنت جاي

² 't Handschrift spelt قمر البحرين² en vervolgens ook قمر البحرين

³ Het handschrift verklaart den Arabischen naam door *artinja matahari di darat*.

⁴ قمر البحر⁴ wordt verklaard door *bulan jang di tapi laut*.

te Utrecht. Het is een hoogst belangrijk opstel, daar het ons het populaire gevoelen der Maleiers omtrent vele punten van het Mohammedaansche geloof doet kennen. Strengere priesters veroordeelen het zoowel als de *حكاية محمد خنفيه*.

IV (8 bladzijden) *چتر نبي الله موكي مذاجة دبوكت طور كين* Mozes's opgang naar de Sinai.

V (5 bladzijden) *حكاية فاطمه كاون* is eene verhandeling over de plichten eener gehuwde vrouw, die door den profeet aan zijne dochter worden voorgehouden. Een handschrift van dit stuk is in het bezit van H. C. Millies te Utrecht.

VI (6 bladzijden) *حكاية رسول الله برچوكر* De profeet wordt door Gabriel geschoren en zijn haar door hemelsche nymfen bijeenvergaard om er amuletten van te maken. In 1853 is dit verhaal in 12mo bij Lange en Co. te Batavia uitgegeven.

N°. 63 (4to van 349 bladzijden; op den rug staat *Radja 'adil*). Het bevat de *حكاية بختيار* ¹ De onjuiste titel moet aan het begin worden toegeschreven, waarin een „rechtvaardig koning“ wiens naam niet genoemd wordt, maar die over Turkistan heerschte, gedwongen wordt zijn gebied te verlaten en daarna door een onrechtvaardig koning wordt gevangen genomen. Dit handschrift bevat evenwel een andere redactie dan die, waaruit de Hollander voor zijne *Bloemlezing* (bladz. 131 en vv.) een stuk ontleend heeft en in zijne *Handleiding tot de kennis der Maleische taal* (Breda 1845) heeft getranscribeerd. De persoon, die het kind vond, waarvan de koningin bij hare vlucht met haar gemaal verloor, en dat zij genoodzaakt was achter te laten, wordt hier *زكس* genoemd. Op bl. 128 vv. vindt men 't zelfde verhaal als II n°. 58 ingevlochten. Het 21ste verhaal is de geschiedenis van *Bibi sabarijah* (bij Enschedé te Haarlem). Mijn handschrift volgt 't Persische verhaal vrij getrouw. Het laatste verhaal in dit handschrift bevat de geschiedenis van Salomon en de

¹ Het oorspronkelijke Perzische verhaal is door Lescalier vertaald (Bakhtiyar, ou le Favori de la Fortune, Paris 1805).

koningin van *Sabā* ². De tekst is over het algemeen goed, en slechts hier en daar corrupt. Vooral de inleiding wijkt aanmerkelijk af van die van andere mij bekende redacties. Ik bezit een exemplaar (folio van 50 bladzijden), waarin het getal verhalen door *Bakhtijār* verteld, negen bedraagt. De redactie van dit handschrift verschilt van die welke de Hollander gebruikt heeft. Dit verhaal is ook bekend onder den naam van *حكاية زاده بخت* of *حكاية ازباج* (naar den vader van den held *ازدبخت* in 't Persisch), en ook *حكاية غلام*; deze laatste titel vindt men in de handschriften van de Leijdsche Bibl. (N°. 1723 kl. 4to 488 bl. en n°. 64. N°. 1718, folio 335 bl.).

N°. 64. Zie onder n°. 42.

N°. 65 (klein 4to van 152 bladzijden) bevat de *تعر اشريني* een gedicht waarvan de intrigue aan het Javaansch is ontleend. Het behoort tot de *Pandji*-verhalen ¹, en behelst de lotgevallen van *Pandji* en *Angårèni*, dochter van den patih, op wie hij

² Van deze geschiedenis bestaat op de westkust van Sumatra een uitvoerig verhaal, *حكاية فترى بلقس*. Ik bezit hiervan drie handschriften, allen geschreven in het Menangkabowsch.

¹ De andere verhalen, die tot deze cyclus behooren en niet in deze verzameling aanwezig zijn, zijn: 1° *حكاية فنج جاينج كسوم* (*djajeng kāsuma* is Javaansch en beteekent „zegevierend op het slagveld“ en wordt in het Maleisch dikwijls veranderd in *djaja kāsuma*), waaruit de heer van Hoëvell aanhalingen heeft medegedeeld in zijne aantekeningen op de *Bidasari* (bladz. 301, 326, 334, 362, 363 en 374). 2° *حكاية فنج كميغ* (naar een aangenomen naam van *Tjandårakirana*, toen zij in mannekleëren omzwierf om de staten, die zij ontmoette, aan zich te onderwerpen). 3° *حكاية ميس تدرامس* (n°. 2602 der verzameling op het *India office* te Londen). 4° *حكاية كير فنج چترا*. 5° *حكاية چارغ ميس كمبر ساريغ برگلر رات انم ائغ ملايو*. 6° *حكاية جاي لفكار كير فنج لاركسوم* (zie onder n°. 40). 7° (zie II onder n°. 7). 7°. *حكاية جاي لفكار* (eene Makassaarsche vertaling vindt men in Matthes's *Makassaarsche Chrestomathie*). Er zijn nog meer verhalen, die tot deze reeks behooren, zooals uit sommige handschriften in het Britsche museum kan worden opgemaakt.

na verloofd te zijn geworden aan *Säkar Tadjî*, prinses van *Kädiri*, verliefd werd. Zijn vader liet *Angäreni* ter dood brengen terwijl *Pandji* op de jacht was ¹. Dit geschrift schijnt de geschiedenis te bevatten, die de intrigue aan de hand heeft gegeven van de *تحرک تمبوہن* (zie onder n°. 7). Het einde van dit handschrift schijnt niet afgewerkt. Het is zoo zeer met Javaansche woorden opgevuld, dat het voor een Maleier onverstaaubar zou wezen.

N°. 66. Zie onder n°. 60.

N°. 67 *حکایة راجہ ناسی* Door Dulaurier uitgegeven in zijne *Chroniques Malayes*. Eene lijst der landen, die van *Madjapahit* afhankelijk waren, is uit dit handschrift door denzelfden in het *Journal Asiatique* van 1846 bekend gemaakt.

N°. 68. Zie onder n°. 18.

N°. 69 (klein 4to van 128 bladzijden). Volgens hetgeen op den rug van den omslag staat, zou de titel zijn *باب العقل* *كفد سکل اورغ بسر*. Het is een zedekundig werk, dat regels bevat voor ministers en voornamen staatsdienaren ten opzichte van hun gedrag, wanneer zij in functie zijn. Het is met verhalen doorweven. In het begin van het handschrift wordt gezegd dat het verhaal afkomstig is van Sultan *'Aliju-ddin Sjäh*, zoon van *Mantsür Shäh*, koning van *Pätani*. Op bladz. 10 vindt men een verhaal omtrent de schranderheid van het dwergheert (*päländuk* ²), dat een geschil beslechtte tusschen een kaaiman en een jongman over de vraag of de kaaiman den jongman, die hem gered had toen hij op het punt stond van op het drooge te sterven, mocht opeten. Het laatste verhaal loopt over zekeren Sultan *Ab'alam Sjäh*.

¹ De intrigue wijkt in de hoofdzaak niet af van het Javaansche verhaal waarvan Taco Roorda een uitvoerig verslag heeft gegeven (zie *Lotgevallen van Raden Pandji* in de Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van N. I. deel VII, Nieuwe volgrees). Vergelijk ook Raffles, *History of Java* II, 88.

² Deze vertelling schijnt door Delondre vertaald te zijn in n°. 55 van Leon de Rosny's *Revue orientale*.

N°. 70 (klein 4to) bevat :

I (186 bladzijden) 't zevende boek van I van n°. 17. Dit handschrift schijnt bij abuis ingebonden te zijn bij een gedeelte van een ander werk (denkelijk de *Bustanu 'lārīfin*). Op bladz. 163 vindt men het verhaal *Siti 'Abasah* (zie n°. 76).

II (8 bladzijden). Eene kleine verzameling verhalen ¹, die waarschijnlijk tot eene uitgebreider collectie behooren (tot I?). Het eerste verhaal handelt over Mozes en *Qārūn*, die eene zwangere vrouw omkocht om te verklaren dat Mozes overspel met haar gepleegd had. Het tweede over zekeren *بليم* die Mozes door boetedoening trachtte te overschaduwēn. Het derde verhaalt den dood van Mozes. Het vierde handelt over eene vrouw, *ريبعة* geheeten, die tienvoudig terug ontving wat zij aan de armen had gegeven. Het vijfde verhaalt van een man (met name *دائن مسر*) die de genade van God aan de regtvaardigen zag.

N°. 71. Zie onder n°. 38.

N°. 72 (klein 4to van '44 bladzijden; op den omslag staat *Kitab rasul*). Het bevat de *حكاية مهراج علي* eene omwerking van de *geschiedenis van koning Schedel* ² (*حكاية راج ججمه*); de intrigue is dezelfde als die van de *حكاية بسف وراج* ³. Er is eene menigte handschriften van dit verhaal. H. C. Millies te Utrecht bezit een exemplaar (klein 8to) waarvan de titel *حكاية علي پادشاه* (de Perzische *p* is hier vreemd; vgl. Keasberry's lijst n° 24) luidt. Van de geschiedenis van koning *Schedel* vindt men ook een exemplaar in de boekerij van het India office te Londen, zijnde het derde verhaal in de *حكاية ليم فصل*

¹ Dergelijke kleine verzamelingen, waarvan de titel zeer willekeurig gekozen is en niet uit den inhoud is op te maken, zijn dikwijls in het bezit van arme personen, die niet in staat zijn uitvoerige handschriften als de *Bustānu-ssalāthīn*, *Tadju-ssalāthīn* en dergelijken te koopen. Eene gelijksoortige verzameling is de *حكاية ليم فصل* (in n°. 2603 der bibliotheek van het India office te Londen).

² Vertaald in de *Asiatic Journal* 1823.

³ Door Fraissinet uitgegeven onder den titel van *Geschiedenis van vorst Bispoe Radja* (Breda 1849).

(n°. 2603). Ik bezit van deze legende twee händschriften, waarvan het eene klaarblijkelijk door een Bataviaschen afschrijver is verkuooid.

N°. 73 zie n°. 4.

N°. 74 (klein 4to) bevat:

I. Wetten van Mälaka, Djohor en Salangor.

II (11 bladzijden) zie IV van n°. 33.

III (1 bladzijde). Voorschriften, beginnende met een tegen eene soort van melaatschheid.

IV. (10 bladzijden). Zie V van n°. 33.

V (8 bladzijden). Zie VI van n°. 33.

VI. Fragmenten uit een godsdienstig werk. Op de laatste bladzijden vindt men gekleurde tabellen, voorstellende de *vijf omineuse tijdstippen* (behoort bij V).

N°. 75 (klein 4to; op den rug staat *undang undang*) bevat:

I (6 bladzijden). Een fragment uit een wetboek. Het eerste hoofdstuk handelt over lieden die tuinen bezitten, maar nalatig zijn ze te omheinen.

II. Een fragment uit een juridisch werk, beginnende met regels omtrent koop en verkoop (بيع), en eindigende met de wet over het erfregt (فرائض).

III (2 bladzijden). Een fragment uit een Arabisch werk over wetgeving met interlineaire Maleische vertaling.

IV (15 bladzijden). Een Arabisch-Maleisch Woordenboek. Onder ieder Arabisch woord is de Maleische beteekenis gesteld. Aan de laatste zeven bladzijden ontbreekt evenwel het Maleisch. Ik bezit een volledig exemplaar en bovendien een gedeelte van een ander gelijksoortig werk.

N°. 76 (klein 4to) bevat:

I. Zie onder n°. 18.

II (9 bladzijden) حکایة کتبی عبکه. Het is eigenlijk slechts een verhaal dat genomen is uit I n°. 70, maar dat ook dikwijls afzonderlijk wordt aangetroffen. Twee handschriften zijn in mijn bezit (klein 4to van 20 bladzijden en klein 8vo van 24 bladzijden).

III (23 bladzijden). Een fragment uit een theologisch werk, beginnende met de offeranden (قربان).

IV (klein 8vo van 13 bladzijden). Fragmenten uit een werk, bevattende Maleische wetten, beginnende met goederen op den weg gevonden.

N°. 77 (klein 4to) bevat:

I (4 bladzijden) شعر فیفت دان اٹکنغ

II (61 bladzijden). Zee-wetten.

III (20 bladzijden). Bevelen uitgevaardigd door Sultan Ahmad *Tadju-ddîn Halim Sjâh* van *Kâdah* (قدہ), waarvan sommigen betrekking hebben op het beteugelen van den zeeroof (Mohammedaansche tijdrekening 1133).

N°. 78 (klein 4to) bevat:

I (62 bladzijden) شعر فرغ اشکرکس د بتاوی Een gedicht, bezingende de verovering van Java door de Engelschen onder lord Minto. De eerste woorden luiden:

دغرکن تون کوات القصه * جند دل مسکالغ¹ امفون مکس
تکل بکند برپوت جکس * د مستر کورنیلس² کساعت فرکسا
برپوت بینتغ د مستر کورنیلس * برهمفله کونن کلین³ فرنجیس

Het eindigt met de beschrijving van eene markt en is vol van Bataviaasch-Maleische woorden.

II (2 bladzijden). Een minnebriefje⁴ op rijm, waarvan de volgende regels als proeve kunnen dienen:

ککند ملایغن قرطاس کچارک * دتریفغن اشغ ریحان العلق
کذت فرتمون یغ امت باؤک * کفد ادند وجه یغ تحقیق

N°. 79 (klein 4to) bevat:

¹ 't Hollandsche *Maarschalk*.

² *Meester Cornelis* is de naam van een kwartier van Batavia, alwaar kazernes zijn.

³ 't Engelsche *French* (op de westkust van Sumatra *p̄arantjīs* uitgesproken). Te Batavia gebruikt men echter meer *Prasman* (Franschman).

⁴ Onder n°. 2609 (bibliotheek van het India office te Londen,

(46 bladzijden). De lofformules, waarmede Maleische brieven plegen te beginnen, en verschillepde naar gelang van den rang der personen, aan wie zij gericht zijn. De gegeven proeven zijn bijna allen in het Arabisch (vervolgd in III).

II (7 bladzijden). Fragmenten van een Mohammedaansch wetboek, bevattende de boeten op toegebrachte wonden. De *مئقال* wordt hier verklaard door *انم كوفغ امس فوته نكري قده يائت* Elke Arabische term wordt verklaard door eene maleische zinsnede, die er onder gesteld is en waarin de grootte der geldboete bepaald wordt. Eén voorbeeld volsta: *كسحان* (wond aan het pericranium) wordt verklaard door:
*لوک فوتس داکنغ لال کمفی فد کلافت تولغ امفت مئقال هرگان
 امفت ایکرأنت*

III (49 bladzijden) vervoig van I. Het besluit met het model van een brief aan den Gouverneur-generaal van Ned. Indië en de raden van Indië. I en III zijn dus fragmenten uit de *kitáb tarásul*, een boek dat voorschriften bevat voor het schrijven van brieven (vgl. Newbold II p. 338 v.v. en Mathes, Mak. Wdb. onder *tarasolo*).

IV (7 bladzijden) *رسالة كفا القلوب* (een zinnebeeldige titel „het geneesmiddel des harten“). De schrijver noemt zich zelve *Náru-dáin Ibu ‘Alí Ibn Hasandjî¹ Ibn Muhammad Hamádi²*. Het is eene verhandeling over de beteekenis, die gehecht moet worden aan het woord *شهادة*. Volgens zijn zeggen schreef hij het ten einde hen te bestrijden, die omtrent Gods wezen verkeerde denkbeelden koesteren.

18 bl.) vindt men ook een minnebrief, waarvan de titel nog moet worden vastgesteld. De eerste verzen luiden:

یغ دفلهاکن الله تعالی	*	سلام دعا درفد ککند
بدن یغ کوچ کدی ترعالی	*	داتغ کفد تون اوند
تمباهن فولق اوند یغ ملی	*	ایروھی امس مانس شهدا
اورغ یغ عارف منذافتکندی	*	تله ترمذکور ددالم داد

¹ حسننجی

² حمیدی (Zie omtrent dezen schrijver Aant. 1, op blz. 462).

V (8 bladzijden). Eene verhandeling, die ik om den titel te kunnen opgeven, geheel zou moeten doorlezen. Zij begint met den besten tijd, waarop het bouwen van een huis, en het sluiten van een huwelijk moet plaats hebben, en eindigt met het aanbevelen van toegevendheid jegens slaven, ook wanneer zij strafbaar zijn. Het is gericht tot *Alî*, elk gedeelte eindigende met *يا علي*

VI (2 bladzijden). Vragen en antwoorden omtrent de beteekenis van *كشحي* (getuigenis); misschien behoort dit stuk bij IV.

VII (9 bladzijden) *رسالة فد ميٲاكن صفة دونوله* Eene verhandeling over de hoedanigheden van God.

VIII (34 bladzijden) *محمدة الاعتقاد* ¹ Dit werk is verdeeld in twee inleidende hoofdstukken (مقدم), vier boeken (باب) en een slothoofdstuk (خاتم).

Het eerste inleidende hoofdstuk: *فد ميٲاكن اعتقاد اكن عالم دان*
الله سبحانه وتعالى

Het tweede inleidende hoofdstuk: *فد ميٲاكن اكم*

Het eerste boek: *فد ميٲاكن ايمان دان سكلين ركنن*

Het tweede boek: *فد ميٲاكن كلام دان سكل ركنن*

Het derde boek: *فد ميٲاكن توحيد*

Het vierde boek: *فد ميٲاكن معرفة*

IX (15 bladzijden). Arabisch fragment uit een commentaar op den *Qur-ân*, met Maleische vertaling.

N°. 80. Zie onder n°. 18.

B. VERZAMELING VAN FARQUHAR ².

N°. 1 (klein 4to van 51 bladzijden; van binnen staat *Cherita*

¹ Het wordt vertaald door *ارتين فوهن اعتقاد* In een noot van den afschrijver wordt de schrijver *شيخ نورالدين* genoemd (dezelfde als de schrijver van IV?).

² De handschriften van deze verzameling zijn niet genomerd. Ik heb dezelfde cijfers genomen, die voorkomen op de lijst van Dulaurier, met uitzondering van twee deelen, die hij overgeslagen heeft.

sultan Iskander). Het bevat een vrij goed exemplaar van de *راج اندغ* (beginnende met hetgeen voor den souverein is gereserveerd. Het zeventiende hoofdstuk handelt over personen, die op de jacht gaan.

N°. 2 (klein 4to van 202 bladzijden, aan het einde defect). Het bevat de *حكاية راج الكندر ذوالقرنين*. De laatste bladzijden vermelden de geschiedenis van het verslaan door Alexander van een koning, die een vereerder der zon was. Een klein uittreksel uit dit verhaal vindt men in de *Maleische Bloemlezing* van Roorda van Eysinga aan het einde van zijne *Beknopte Maleische Spraakkunst*, Breda 1839, blz. 120—123. Onnoemelijke aanhalingen, daaruit ontleend, vindt men in de *Maleische Spraakkunst* van Werndly; voorts in het *Maleisch-Nederduitsch Woordenboek* van Roorda van Eysinga, en ook in de aantekeningen van van Hoëvell op de *Sair Bidasari*.

N°. 3 (klein 4to van 175 bladzijden) *شعر كمفني ولند برفغ* vermeldende de oorlog der Nederl. Oost-Indische compagnie met de Chinezen en den welbekenden moord der Chinezen te Batavia onder Valkenier. Het is uit het Javaansch vertaald.

N°. 4 (klein 4to van 80 bladzijden) *عادة كسل راج ۲ مليو*. Dit belangrijke werk werd opgesteld op verzoek van den *Senjor Gornador* *دبرين* (*de Bruijn?*) te Malaka, in het jaar 1193 der Mohamedaansche tijdrekening. Het is een verslag van Maleische gebruiken gedurende de zwangerschap der vrouwen van vorsten, de geboorte hunner kinderen enz. Na eene inleiding vervolgt het aldus:

القصة فري ميئاكن عادة كسل راج ۲ مليويغ فرب كل راج يغ بسر
تتكل لثري بكد ايت حامل كمفي توجه بولن لمان مك دفشكل
بيدن اوله بكد

Op bladz. 71 vindt men eene uitvoerige beschrijving van de lijkbaar eens konings.

N°. 5. Zie n°. 18 der verzameling van Raffles.

N°. 6 (klein 8vo) bevat:

I (17 bladzijden). Een erotisch gedicht, waarvan ik den titel niet durf vast te stellen. De eerste verzen luiden :

دشکرکن تون کسات رنچان * فقیر مفاغ کسات بین
اوصل یغ مانس'مود ترون * لاک جوهری بجقسان

En de laatste :

دغ کاجی دودق میوج * منکت اون تیگ لانس
افاته دای دغن بود * قلمن فاته فرطاسن هابس

II (14 bladzijden). Een minnebrief op rijm. De laatste verzen zijn volkomen dezelfde als die der twee laatste bladzijden van II van n°. 9, en beginnen met :

تون کولت کیا لراشن * کام له کام ممبله دیر
فاته فارغ لاوت تمودان * اورغ مموکت بتورکس باتغ
کمفی ککارغ د رلمق دندم * کاکه ترایکت بنچان داتغ
تغف بوله فاکرکن دلیم * دغ جوده ددالم فون
متبازی توجه بولن لیم * بهاروله کده دغنم تون

De laatste verzen zijn :

اغکرکس لاوت ملاک * کذاله ریبت دتغجغ تون
تاجمله کرکس هلت کنجات * هذدق مریت پاو تون

III (11 bladzijden). Hetzelfde als I van n°. 9.

IV. (27 bladzijden). Volgens het slot zou de titel شعر فتنن zijn. De eerste verzen zijn geheel dezelfde als die van II van n°. 9.

V (23 bladzijden) Een gedicht zonder titel, beginnende :

کود داون برد ندیغن * باکیکن فوتس رلس تلین
مود بقساون برتنتاغن * باکیکن فوتس رلس هتین

De laatste woorden zijn :

انچئی علی فرکی کبشک * سارت برموت لاد سیج
هارة کمال تیدق کسغک * گاجه دتلن کیولر لید

N°. 6* (klein 4to) bevat :

I (14 bladzijden). Hetzelfde als I van n°. 6.

II (19 bladzijden) Een minnebrief op rijm. De laatste verzen zijn :

برتکر دیاتس تنجیح بالی	*	مرفات برتکر لیم
هندق دتمفا توکغ یغ فذدی	*	منجیاد بسی افاله کیت
فان فنتولب برگنتغ	*	توکغ برنام نخود براهم
کفد تون تمفت برگنتغ	*	چیت تیدق فد یغ لاین
لنتغکن باتغ تیگ دفا	*	بیهائت کتاشن درفساشن
این ککارغ هندق برجمف	*	فسن فتری درکیاشن

N°. 7 (klein 8vo van 55 bladzijden). Volgens het slot zoude de titel *سحر جوهن انق راج فیرق* moeten zijn. Het is eene tragische liefdesgeschiedenis, waarin de held sterft ¹.

N°. 7* (klein 8vo van 55 bladzijden). Een ander exemplaar van n°. 7.

N°. 8 (klein 4to van 175 bladzijden, aan het einde defect. Van binnen staat: *Presented by Colonel W. M. G. Colebrooke 6th July 1832*) bevat de *بداية الهداية* ² De Maleische schrijver noemt zich *Muhammad sajn* ³, zoon van *Djalálu-ddîn*, een Atjinees van de secte van *Sjaff*%. Eene aanhaling uit dit geschrift vindt men in de aantekeningen van van Hoëvell op de *Sair Bidasari*, bladz. 378, waar voorkomt blz. 983 van het handschrift; waaruit kan opgemaakt worden, dat het een zeer uitgebreid werk is. De schrijver van dit werk zegt dat hij zijn onderwerp genomen heeft uit de *أم البراهین* van *Abu 'Abdillah Muhammad ben Jusuf Assanúsí Alhasaní*.

¹ Op bladz. 45 vindt men :

ملك الموت داتغ درحضرة	*	منجیجفکن فرمان ترلال برت
جوهن کنرا لال له معرفت	*	کمبال فولغ کنکری اخرة

معرفت is een frequente spelling van *معراج* (vgl. Aant. op de *Pandjatandāran* bl. XXII), en beteekent in poezy *sterven* van vorstelijke personen, wier overlijden met een hemelvaart wordt vergeleken.

² Hiervan wordt ook gewag gemaakt in de lijst van *Bahru-ddîn*.

³ Deze is ook de schrijver van een Maleisch werk getiteld *كشف الكرام في بيان الذیة عند تكبيرة الاحرام*; ik zag hiervan een exemplaar te Batavia, klein 4to van omtrent 30 bladz.

Nº. 9 (klein 4to) bevat:

I (17 bladzijden) *عربوڠ* Een gedicht waarin bloemen *pantuns* zingende op deze wijze optreden:

مول برمدح كذتم دلیم	*	وجهن كفرت بولن فرنام
لقسان ديوي نيل اوتام ¹	*	ككلين عالم تيداك اكن كام
دلیم دكورباي	*	بغان جاته كدالم كولم
تيداك كسيهين ممندغ كپيا	*	دودق برچنت كيغ دان مالم
مپهوتي مدح بوغ فندن	*	مننغ درجا ترلال حيران

II (7 bladzijden). Eene verzameling *pantuns*, aldus beginnende:

نخود راكم رقناكولي	*	بوغ تنجغ دياتس كوت
راج مانكم انتن بدوري	*	دجنجغ بايک جاد ماكت

(Zie nº. 6, II).

Nº. 10 (klein 4to van 53 bladzijden) *راج ملاك وقتو اي* اندغ² *راج ملاك* Dit werk verdient uitgegeven te worden. De taal is zuiver en de tekst, voor zoover ik die heb nagegaan, niet corrupt.

AANTEKENINGEN.

1. *Over den schrijver van IV (en VIII?) van no. 79 der verzameling van Raffles.*

De schrijver, die zich ook *الرأنيدي* noemt, naar *Ránir*, de plaats waar hij woonde (مسكنا), schreef, behalve de *Bustannussalathín* (nº. 17), ook de volgende werken:

I (nº. 39, groot 4to; secretarie te Batavia):

درة الفراید بشرح العقاید یأیت متیارغ ترکراغ فد مپتان کنل اعتقاد

II (nº. 3 klein 4to; secretarie te Batavia):

¹ *Nila utama*, naam van eene hemelnymf (*Tobasch spraak-kunst* § 30, VII, b).

هدية الحبيب في ترغيب والترهيب يأتيه هلون اكن نبي محمد
صلي الله عليه وسلم فد ميٲاكن ميٲما ري كئل عمل كبجيكن دان
منجأوهي درفد كئل عمل كجهائن

III (n°. 24, bibliotheek van de secretarie te Batavia)
كمرار الانسان في معرفة الروح والرحمن
II. 'Alá uddín, en ten einde gebracht onder de koningin Tádju-
l'álam Tjafjatu-ddín'.

IV (n°. 14, bibliotheek der secretarie te Batavia) جواهر العلوم
في كشف المعلوم

V. فتح المبين علي الملجدين ارتين كمفاشن يغ امت پات
zamengesteld op bevel van sultan *Muqul Ma-
rájat Sjah* ¹ tegen de stellingen van de pantheïstische sekte,
waarvan de aanhangers door genoemden koning van *Atjih* werden
ter dood gebracht, nadat hunne boeken vóor de moskee *Bajtu-
rrahman* waren verbrand. Ik zag een exemplaar te Barus (klein
4to van 40 bladzijden), waaraan ik deze aanteekening heb ont-
leend.

VI. نبذة في دعوي الظل مع صاحبه ارتين رسالة فد ميٲاكن دعوي
eene wederlegging van de kettersche stel-
lingen van *Sjamsu-ddín*. (Vgl. VII).

VII. تبيان في معرفة الاديان فكانه ماء الزلال علي قلب الضمان الي
الطريق الرحمن ارتين ميٲاكن كئل اكم مك اداله كوله² ايريف امت
سجق مموكن هات يغ دهاك كغد جان توهن يغ برنام رحمن
vervaardigd onder koningin *Tádju-l-álam Tsafjatu-ddín Sjah* ²,
dochter van sultan *Iskandar Muda Djohan bárdawlat*, zoon
van sultan '*Alau-ddínn Ali Ri-ájat Sjah*', zoon van sultan
Farmán Sjah, zoon van sultan *Mulafar* ³ *Sjah*, zoon van
sultan '*Inájat Sjah*' ⁴. Het is verdeeld in twee boeken. Het

¹ مقل مغاية شاه

² تاج العالم صفية الدين شاه

³ مظفر

⁴ عناية شاه

eerste geeft een verslag van de godsdiensten van Adam tot Mo-hanmad, en het tweede deelt de kettersche stellingen mede van verschillende Mohammedaansche secten. Het doel van den schrijver was de meeningen te bestrijden van *Sjamsu-ddîn* van Pasej¹ en zijne aanhangers. Een exemplaar in klein 4to (van 72 blad-zijden) is in mijn bezit.

VIII ما الحياة لأهل الممات Een fragment van dit werk vindt men in een handschrift, toebehoorende aan het Bataviaasch ge-nootschap van kunsten en wetenschappen (n°. 55 P)

IX حجّة الصديق لدفع الزنديق Een exemplaar van dit werk vindt men in de bibliotheek van het Bataviaasch genootschap (n^o. ?).

X. صراط المستقيم zie Roorda van Eysinga's *Indie*, 3de boek I bl. 413—435. Een handschrift is ook in mijn bezit; vgl. n°. 14 v. *Keasberry's lijst*.

De meeste van deze werken zijn gericht tegen de populaire geschriften van *Hamzah* van *Barus*² en van den bovengenoemden *Sjamsu-ddîn* van *Pasej*. Voor zoover mij bekend is zijn de werken van *Hamzah* de volgende:

I كسرار العارفين Ik zag hiervan een exemplaar te Barus (klein 8vo van 24 bladzijden). Ik heb slechts de voorrede gelezen, waarin gezegd wordt, dat het een uittreksel is van een grooter werk van denzelfden schrijver, dat denzelfden titel draagt, en dat er drie werken onder dezen titel bestaan: de beide genoemden, het uitvoerige en het verkorte, en één handelende over عشق , علق en معشوق Dit is alles wat ik er uit kon overnemen, daar de eigenaar mij het werk zelfs niet voor één dag wilde leenen.

¹ Of zooals de Arabische inleiding vermeldt الشمطراي *Sjama-tarâ* is eene Arabische verbastering van *Samudâra*, den ouden naam van *Pasej*, hetgeen ten gevolge had, dat de Portugeezen, die op hunne schepen Arabische loodsen aan boord hadden, het geheele eiland *Sumatra* — een naam waarmede inlanders, die niet gewoon zijn met Europeanen om te gaan, onbekend zijn — genoemd hebben.

² الفنصوري *Fantsûr* is de oude naam van *Barus*; van daar heet de Baruskamfer (*kapus Barus*) in het Arabisch كافور الفنصوري

II *تعرس بورغ فيشي* een allegorisch gedicht ¹, waarin van de ziel van een mensch als van een vogel wordt gesproken (*kalow tãrbang siburung pingej*, 'alámat badan di makan ulat' ², indien de *pingej* wegvliegt, is het een teeken dat het lichaam door de wormen opgegeten zal worden). Dit *pingej* heeft aanleiding gegeven tot de verkeerde titels *pipit* en *pingit* (zie de Hollander's *Handleiding* bl. 307).

III *تعر فرأه* Een allegorisch gedicht, waarin van den mensch gesproken wordt als van een schip op de golven heen en weder slingerende. Een klein fragment is in mijn bezit.

IV *تعر سيدغ فقير* Een exemplaar is in mijn bezit (klein 4to van 14 bladzijden). Het is ook een allegorisch gedicht, waarin van den mensch gesproken wordt als zijnde armzalig en behoeftig.

V *كشف السر التجلي السبحاني*, eene korte verklaring van het wezen, de hoedanigheden en de werken van God. Werndly kende het (zie zijne Boekzaal, blz. 354). Het wordt ook vermeld in het tweede boek van de *Tabjân* (zie VII op bl. 463) als een werk dat verbrand verdient te worden ³.

VI *كتاب منتهي فدمراجناكن سبدا نبي* Hiervan wordt gewag gemaakt in de *Tabjân*. Het schijnt eene verklaring te zijn van de gezegden van den profeet.

VII *تعر دائق* Een fragment is in mijn bezit. Het heeft dezelfde strekking als n°. III.

De werken van *Sjamsu-ddîn* ⁴ van *Pasej* zijn:

¹ De gedichten van *Hamzah* waren nog in den tijd van Valentijn bekend; deze schrijver wist echter niet dat *Hamzah* een inlander van *Barus* was (zie zijne *Beschrijving van Sumatra*, blz. 21).

² 't Rijm is onvolledig, zelfs wanneer men aan de Menangkabowsche uitspraak van *ulat* als *ulèq* denkt.

³ De andere werken, waarvan de schrijver van de *Tabjân* op dezelfde wijze spreekt, zijn de *مرأة الحقيق*, de *حرقة*, de *تحفة المرسله*, *كرالربوبية*, *دايرة الوجود*, *حق اليقين* (zie in noot 4). Ik waag mij, zonder van den inhoud kennis te hebben genomen, niet aan de vertaling van diergelijke titels.

⁴ Hij noemt zich somtijds *ابن عبد الله* en schijnt te *Atjik*

I. *مرآة المحققين كتاب فري نسبة ارتين بغس مخلوق دشن حق تعالي* Het wordt vermeld in het tweede boek van de *Tabján*. Een zeer corrupt exemplaar berust op de academische bibliotheek te Leyden (n°. 1332). De sultan, onder wiens regering het stuk werd opgesteld, wordt daarin enkel *مرحوم ماكت* genoemd.

II. *ترج رباعي حمزة الفنصوري* Ik zag te Padang hiervan een exemplaar (8vo van 16 bladzijden), doch de eigenaar wilde er geen afstand van doen. Het is een commentaar op de alles behalve duidelijke gedichten van gemelden *Hamzah*.

III. *مرآة المؤمن* Werndly (Maleische boekzaal) kende het. Hij zegt er van dat het verdeeld is in 211 vragen en antwoorden, en een verklaring bevat van de voornaamste godsdienstige termen. In de voorrede van zijne spraakkunst komt eene kleine aanhaling uit dit werk voor.

2. *De handschriften van het India office te Londen (vroeger waren al die handschriften in het East India house) waarvan geen gewag is gemaakt in mijn „Kort Verslag der Maleische van het E. I. House te Londen.“*

1. *حكاية مهاراج بوم* (Zie n°. 15 van de verzameling van Raffles).

2. Een ander exemplaar van de *حكاية فرغ فنداوجاي* (Zie n°. 2 van de verzameling van Raffles).

3. *سمرقندي* (17 bladzijden in n°. 2906¹, 4to). Arabisch

(Ar. *شمسية*) geleefd te hebben. Een naamgenoot van hem is *شمس الدين الحاذق محمد ابن فضل الله* *تحت المركة* die gezegd wordt de schrijver te zijn van de in noot 3 op de vorige bl. vermelde *المركة*

¹ De overige 51 bladzijden van dit deel bevatten: 1°. de verschillende standen van het lichaam bij het bidden; 2°. de toepassing van de vijf letters van *الحمد* op de vijf verplichte gebeden; 3°. formulieren van gebeden voor een doode; en 4°. over het huwelijk (*حكم نكاح*).

met interlineaire maleische vertaling. Het bevat de eerste voorschriften van den Islâm in vragen en antwoorden. Het begin luidt: „Indien men u vraagt: wat is de *imân*? moet het antwoord zijn: ik geloof in God, enz.“ De schrijver is ابو اللیث محمد ابن ابی نصر ابن ابراهیم (سمرقندی). Dit boekje is algemeen onder den naam van *Samarqandî* bekend. Exemplaren met eene interlineaire Javaansche vertaling ¹⁾ zijn in West-Java zeer talrijk. Een commentaar daarop (تشرح علی السمرقندی) is aanwezig in de bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap (n°. 29); het is voorzien van een interlineaire Javaansche vertaling. Twee exemplaren in het Soendaneesch, waarvan een in Arabische karakters, zijn in mijn bezit.

40. (n°. 2672, folio) bevat:

I (133 bladz.). Een ander exemplaar van de *تعرجان تمکس*. Het is van dezelfde redactie als het andere handschrift (n°. 2610).

II (127 bladz.). Een ander exemplaar van de *حکایة بودق مسکین* (of *حکایة فارغ فوتغ* zoo genoemd naar een wonderhakmes, dat held bezat). Het schijnt van dezelfde redactie te zijn als n°. 2877 ².

¹ Een exemplaar bevindt zich in de bibliotheek van het Bataviaasch genootschap (n°. 26).

² Er kunnen nog andere Maleische handschriften zijn in de bibliotheek van het *India office*, die ik over het hoofd heb gezien, daar de Perzische, Arabische en Maleische handschriften door elkander liggen. Ik hoop dat de gebreken in dit verslag door anderen zullen worden opgeruimd, en dat men ook aandacht zal willen schenken aan de hoogst belangrijke handschriften der overige Londensche boekerijen. De uitgave van een nieuw Maleisch leesboek wordt thans dringend gevorderd, daar de door Marsden, Meursinge en de Hollander uitgegeven teksten geen vertrouwen verdienen, omdat zij dikwijls slechts aan één handschrift ontleend zijn. Slechts door eene zorgvuldige vergelijking van vele manuscripten is het mogelijk een tekst te geven, waarop men zich verlaten kan, ten einde in staat te zijn de Maleische spraakkunst op betere grondslagen te vestigen dan tot nog toe is gedaan.

Aant. 3. De eigennaam *si-lindung dalima* (III n°. 7 verzameling van Raffles) is beter op te vatten als te beteekenen *die den granaatappel* in schoonheid *overschaduw*t. Zoo heeft men in Men. verhalen als eigennaam van een prinses: *si-lindung bulan* (*die de maan* in glans of schoonheid *overschaduw*t; vgl. de Bataksche eigennaam *nan-tjilok mata ni ari*, vgl. Bat. Wdb. en lb. IV bl. 157). In de proza redactie van 't gedicht, waarvan de heldin سندغ دليم heet, komt de eigennaam سیدغ دليم ook voor (bl. 15 Handschrift van 't India office). De vader der heldin heet aldaar *Dewa Lāqsana*, en had zich in een granaatappel geïncarneerd, die door *Sāri Bunijan* opgegeten de oorzaak harer zwangerschap was (bl. 12).

Aant. 4. (bij V van n°. 62 verzameling van Raffles.) De heer Engelmann deelt mij mede, dat hiervan ook een Sundasche redactie bestaat, waarvan hij een exemplaar bezit (kl. 4to 36 bl.). Hierin worden de raadgevingen van den profeet behalve aan zijn dochter *Fātimah* ook gegeven aan een vrouw, die er *Murtasijah* heet. Ik vermoed, dat deze eigennaam niets anders is dan een vrouwelijk gemaakt مرتضي (een bijnaam van Fatimah's man, 'Alī); zoodat die 2de vrouw in de Sundasche redactie uit misverstand ontstaan is. Opmerkelijk is het echter, dat ض hier * geworden is, daar die medeklinker in 't Sund. evenals in 't Jav., *l* uitgesproken wordt (b. v. *malarat* = Ar. *مضرة*). Daar nu ض door de Perzen en Muhamedanen van 't Indische continent als sibilant wordt uitgesproken, zoo is het niet onwaarschijnlijk, dat de Sundasche redactie onder den invloed van een Kling of Bengalees is geweest. Het maken van vrouwelijke eigennamen door middel van den uitgang *ah* is overigens zeer bekend ¹. Zoude men hier uit ook niet 't Mal. *rubijah* kunnen verklaren als gevormd uit ربي

¹ In 't Javaansch heeft men *Bulkijah* in pl. van *Bulqis* mischien door een Menangkabowschen vorm *Bulkih* (vgl. Tob Spr. bl. 51).

(*Mijn Heer!*), daar toch de inlanders over 't algemeen zoo weinig van 't Arabisch weten, dat zij er niet aan denken konden, dat *ربي* eigenlijk God toebehoort? Op de Westkust van Sumatra noemt men een vrouw, die op de 5 gezette tijden bidt (*كسبهيع فرض*), den Koran leest, in 't kort in de vreeze des Heeren leeft — een zeldzaamheid bij de dames — *rubijah*, terwijl *mande rubijah* er — zonderling genoeg! — een verbloemende beaaming is van een koppelaarster of houdster van een publiek huis (*mandè* beteekent *moeder*). Dit *rubijah* schijnt ook met *ربيعه* (II van n°. 70 verz. Raffles) bedoeld te zijn. De gewone bijnaam van *Fátimah* in 't Mal. is *الزهرا*; van daar zegt men van een onkuische vrouw: *فرمفون بدبج چلاك يغ تياك براوله ناوغ دباوه فنج فاطمه الزهرا*:

Aant. 5. Bij *قده* in pl. v. *كده* (zie II n°. 79 en III n°. 77) vgl.

Aant. op de *Pandjatandäran* bl. XXII.

Aant. 6. (N°. 2. Verz. Raffles). De heer Cohen Stuart meldt mij in een brief van 26 September, dat hij naar aanleiding van een uitlegging hem door een Balinees verstrekt, tot dezelfde correctie gekomen is van *bisuwa* in *bhisawa*. Het schijnt hem ontgaan te zijn, dat ik reeds in *Taco Roorda's beoefening van 't Javaansch bekeken* (bl. 22 n. 2) die lezing heb voorgesteld.

Aant. 7. (II van n°. 7. Verz. Raffles). Vgl. bij *innu* Bataksoh leesb. IV bl. 213.

Aant. 8. (N°. 14. Verz. Raffles). *Rawi särängga* als bijnaam van *Pandji* moet *zonnestraal* beteekenen, en dus in tegenstelling van *tjandrakirana* (*maanstraal*), den bijnaam van zijne verloofde, gekozen zijn (vgl. 't gebruik van *mata ni bulan* of *bulan* in 't Bataksch van een *dochter*, en van *mata ni ari* van een *zoon*). 't Woord *sarangga* (of *särängga*?) moet een verbastering zijn van *särangga* (*licht*), zoodat *ravisarangga* letterlijk *zonnelicht* beteekent.

Aant. 9. (N°. 30. Verz. Raffles). *Tji-rëbon* is Sundeesch, en eigenlijk naam van een rivier. De Javanen hebben het omdat zij het niet verstonden in *ljërbon*, *tjrëbon* enz. verknoeid.

Aant. 10. (N°. 65. Verz. Raffles in de noot). *Djajeng kăsuma* is vertaald naar de opvatting van de inlanders, die op dezelfde wijze *Djajeng sëkar* (*sëkar* = *kusuma*) verklaren. De heer Cohen Stuart deelt mij de volgende zeer belangrijke opmerking mede: "Ik zou eerder geneigd zijn daarbij te denken aan een geheel veld, dan aan 't slagveld, en *kusuma* opvatten in den zin van *een vrouw* (vgl. Bat. leesb. IV, bl. 127 n. r.). Zulke eernamen, ontleend aan erotische overwinningen zijn toch bij den Javaan ook niet vreemd: ik heb te *Săla* gekend een *Djajeng Rësmi* ¹ (*overwinnaar in de liefde*), *Djajeng Rana* (dit laatste woord in den zin van *pudendum muliebre* ²), enz. "

---

¹ Moet echter *schoonheid* en niet *liefde* beteekenen (vgl. Tob. Spraakkunst bl. 52. Aant. 2).

² In 't Mal. beteekent *rana* (رانا) een *princes*, en is een verbastering van *rătna* (zie Tob. Spraakk. bl. 51).

L I J S T

VAN

MALEISCHE HANDSCHRIFTEN

TE SINGAPORE BIJ DEN ZENDELING KEASBERRY VERKRIJGBAAR,
MET OPGAVE VAN DEN PRIJS IN DOLLARS EN VERDER IN
ENGELSCHE GELD.

(De titels zijn hier onveranderd gelaten, maar in een noot onder de bladzijde, voor
zoover ik er in staat toe ben, verbeterd.)

MALAY COPIED MANUSCRIPTS.

	Pages.	Doll.	Cts.	Pd. st.	Sh.	d.
1 Maratul Tulab ¹	795.	24	85.	7	10	—
2 Chikil Vol I ²	620.	16	50.	4	19	—
3 " " II ²	713.	22	39.	6	15	—
4 " " III ²	702.	22	06.	6	13	—
5 Kalana Puja Burgnat	596.	18	88.	5	14	—
6 Ahmad-Mohamad-Si miskin ³	557.	17	71.	5	8	—

¹ Hiermede is bedoeld de

مِرَاةُ الطَّلَابِ فِي تَسْهِيلِ مَعْرِفَةِ أَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ لِلْمَلَائِكِ الْوَهَّابِ ارْتِدِينَ
چرمین کمال مریدک یغ منڈنت علم فقیہ فد مموودھکن مغل ککل
Een goed handschrift in mijn bezit (folio 535 bl.).
Een ander exemplaar is in de Leidsche Academische boekerij
(n°. 1633), dat vrij corrupt moet zijn, altans naar 't stuk te
oordeelen, dat S. Keijzer er uit medegedeeld heeft (in deze
Bijdragen 7de dl. Nieuwe volgrees bl. 211 v. v.). Meursinge
heeft aan dit exemplaar ook zijn *Handboek van 't Mohammed-
daansch Regt* ontleend.

² N°. 23 Verz. Raffles.

³ Zijn twee werken in een band.

In mijn bezit een handschrift
حکایة احمد دان محمد In mijn bezit een handschrift
(kl. 4to 170 bl.). Talrijke aanhalingen uit een andere redactie
in Roorda van Eysinga's *Mal.-Nederduitsch Wdb.* Het bevat de
lotgevallen van *Ahmad* en *Muhammad*, zonen van *Radja Pandita*,
die hen als kinderen naliet, na zijn rijk aan zijn jongeren broe-

	Pages.	Doll.	Cts.	Pd. st.	Sh.	d.
7 Sri Rama Vol I ⁴	103.	4	09.	1	5	—
8 " " II ⁴	323.	10	69.	3	6	—
9 " " III ⁴	422.	13	66.	4	4	—
10 Khoja Miemon ⁵	244.	8	32.	2	11	—
11 Panton Ikat-ikatan ⁶	176.	6	28.	2	—	—
12 Bayan Budiman ⁷	201.	7	03.	2	3	—
13 Sajahara Malayu ⁸	390.	12	70.	3	18	—
14 Saratal Mustakin ⁹	350.	11	50.	3	12	—
15 Bujangga Maharaja Indra Maha Rupa ¹⁰	236.	8	08.	2	8	6
16 Tungkorak ¹¹	86.	3	59.	1	4	—

der, met name *فرب سقار*, die vorst was van *Päringgändani*, vermaakt te hebben. Uit de vergelijking van de lezingen van mijn handschrift, en die der aanhalingen bij Roorda van Eysinga in zijn Wdb. blijkt het, dat er verschillende redacties van dit verhaal moeten bestaan. Mijn handschr. is niet vrij van Jav. invloed, en zegt in 't begin uit 't Jav. vertaald te zijn (vgl. Winter's Jav. zamenspraken I bl. 353, 364).

II, zie I n°. 53 Verz. Raffles, en vgl. n°. 37 van deze lijst.

⁴ N°. 22 Verz. Raffles.

⁵ N°. 4 Verz. Raffles en n°. 12 van deze lijst.

⁶ Ik bezit een diergelijke maar kortere verzameling, die te Singapura schijnt geschreven te zijn, en weinig om 't lijf heeft.

⁷ Zie n°. 4 Verz. Raffles.

⁸ N°. 18 Verz. Raffles.

⁹ Hiermede is bedoeld X van Aant. I (bl. 464). Een aanhaling te vinden in de Aant. op de *Geschiedenis aan Sultan Ibrahim* (bl. 7 en 8), van Hoëvell's Aant. op de *Sair Bida Sari* (bl. 338, 362). Een stuk te vinden in R. v. Eysinga's *Beknopte Mal. Spraakkunst* (Breda 1839, bl. 125). Een handschrift in mijn bezit (kl. 4to 376 bl.).

¹⁰ Zie *Kort verslag v. d. Mal. handschr. van het E. I. house te Londen*.

¹¹ *تفکورک* Mal. = Ar. *جمعهم* (zie no. 72 Verz. Raffles).

	Pages.	Doll.	Cts	Pd.st.	Sh.	d.
17 Indra Bangsawan ¹²	79.	3	87.	1	2	—
18 Shayer Singapura turbakar ¹³	62.	2	86.	—	18	—
19 Shamardan ¹⁴	167.	6	01.	1	16	—
20 Gulila Dumina ¹⁵	100.	5	00.	1	10	—
21 Kanun ¹⁶	81.	3	43.	1	1	—
22 Zat-Baktin ¹⁷	160.	7	40.	2	5	—
23 Iskander ¹⁸	129.	6	16.	1	18	—
24 Ali Badasah ¹⁹	120.	4	60.	1	10	—
25 Johar Manikam ²⁰	72.	3	15.	1	1	—
26 Tajul Salatin ²¹	123.	4	69.	1	10	—
27 Amat-Ul-Nasib	150.	5	50.	1	16	—
28 Indra Putra ²²	518.	16	54.	5	—	—

Bij de Javanen *kabar naraka* (Mededeelingen van 't Zendelinggen. IX bl. 236), daar vooral de helpijningen er in verhaald worden.

¹² Een handschr. in 't bezit van E. Netscher te Rijow met ook deze titel, doch een ander, in 't bezit van H. C. Millies te Utrecht, heet *حكاية اندرا بغسو*

¹³ Dit gerijmel van Abdullah is te Singapore gelithografeerd.

¹⁴ N°. 60 Verz. Raffles.

¹⁵ N°. 38 Verz. Raffles (vgl. Aant. op de Pandjatandāran bl. XIV).

¹⁶ Een uittreksel uit een diergelijk geschrift in Roorda van Eysinga's *Beknopte Maleische Spraakkunst* (bl. 115.).

¹⁷ N°. 63 Verz. Raffles.

¹⁸ N°. 2 Verz. Farquhar.

¹⁹ Zie onder n°. 72 Verz. Raffles.

²⁰ Zie II van n°. 58 Verz. Raffles.

²¹ N°. 42 Verz. Raffles.

²² N°. 9 Verz. Raffles. Een handschrift is ook in 't bezit van H. C. Millies te Utrecht (kl. 4to 403 bl.). Dit exemplaar is naar de hand te oordeelen op Java door een Europeaan afgeschreven, die er ons stelsel van spellen heeft toegepast, terwijl er etymologische gissingen in voorkomen, die tot verkeerde opvattingen zouden kunnen aanleiding geven; b. v. *كأنق* in pl. *كانق*, zoodat men *ka-anak-*

	Pages.	Doll.	Cts.	Pd. st.	Sh.	d.
29 Shayer Ibadat ²³	301	9	03.	2	15	—
30 Dulizan	184.	8	36.	2	11	—
31 Usol ²⁴	19.	1	00.	—	6	—
32 Partana Islam ²⁵	67.	3	01.	—	18	6
33 Kutika Rakaat Duliaya	31.	1	20.	—	8	—
34 Grak Phirasat ²⁶	7.	1	00.	—	6	—
35 Tabir mimpi	13.	1	00.	—	6	—
36 Shayer Bujong	14.	1	00.	—	6	—
37 Hikayat miskin	76.	6	00.	1	16	—
38 Dewa Bisnoo ²⁷	109.	6	60.	2	2	—
39 Undang Undang Malacca ²⁸	124.	5	50.	1	16	—

In the malay mission Library at Singapore, most of which are 4° or folio sizes. *

anak zou uitspreken (Tob. Spraakk. bl. 47, 1 d). In 't *Indisch Jaarboekje* voor 1849 een stuk in verzen medegedeeld door Roorda van Eysinga.

²³ Vermakelijke theologie op rijm; van deze soort zijn er meer met een titel even onzeker, maar even verveelend.

²⁴ Denkelijk de *اصول الدين* door Werndly reeds opgegeven.

²⁵ Zie IV van n°. 47 Verz. Raffles.

²⁶ De weinige zorg aan deze lijst besteed stelt mij niet in staat te beslissen, of dit niet slechts eenige hoofdstukken bevat uit de *تعبير ممف* Vgl. 't volgende n°. (Keasberry heeft *كرك فركلته* bedoeld).

²⁷ Zie V van n°. 32 Verz. Raffles.

²⁸ N°. 1 Verz. Farquhar.

* De beoefenaar van 't Maleisch, die in 't bezit mocht zijn van 't Engelsche origineel, houde zich liever aan deze vertaling, daar zij vele verbeteringen en vermeerderingen bevat.

Amsterdam, 27 Junij 1866.

H. N. v. D. TUUK.